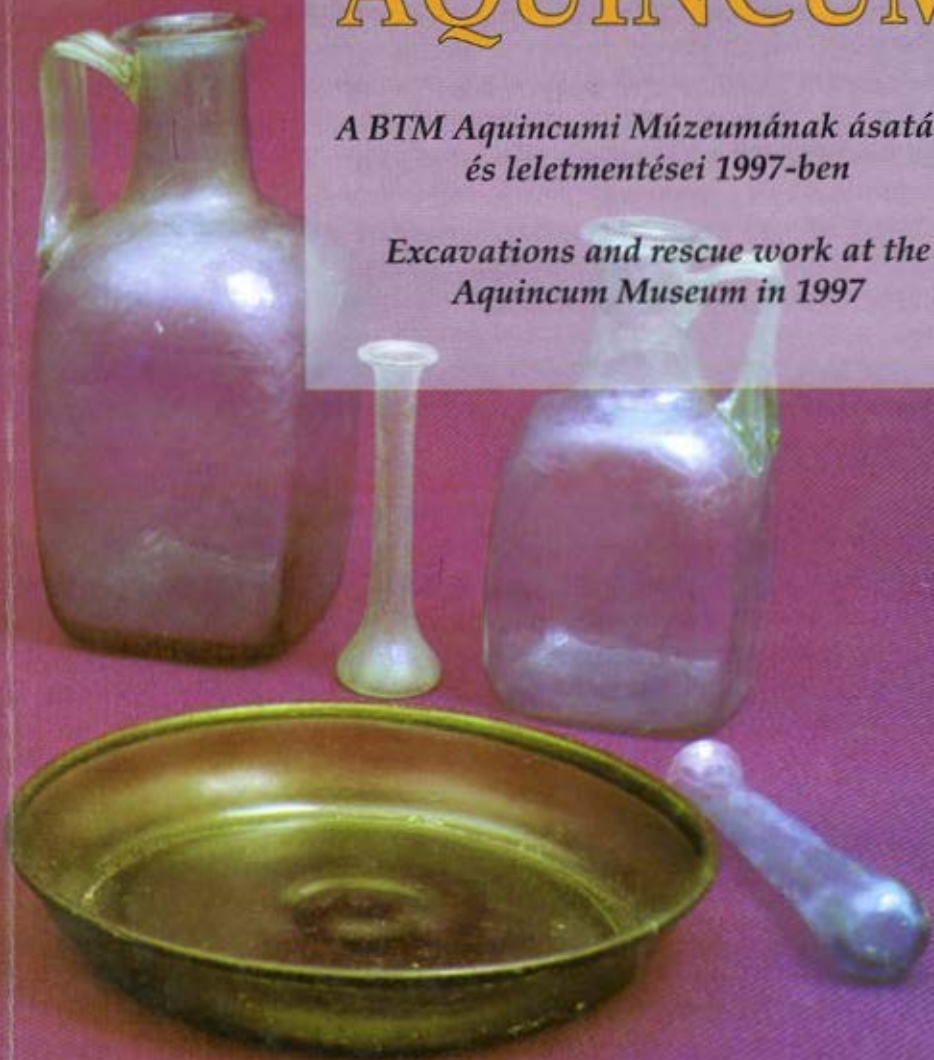
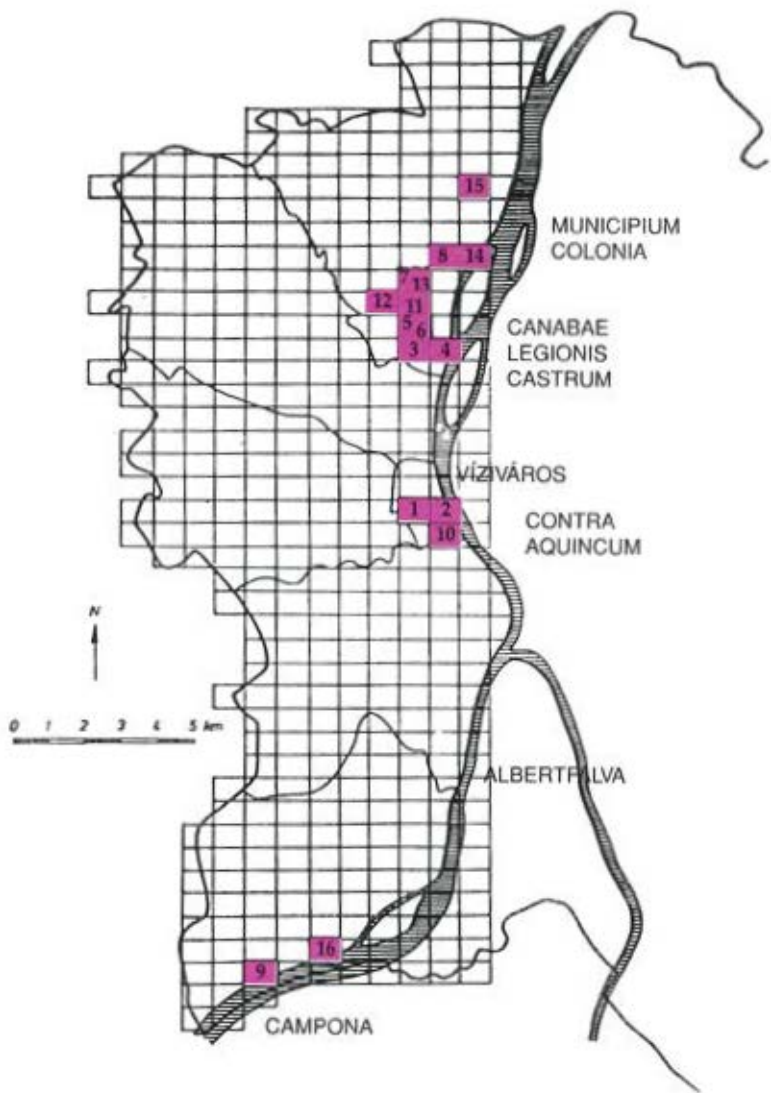

AQUINCUM

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1997-ben*

*Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1997*

AQUINCUM

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1997-ben*

*Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1997*

Budapest, 1998

Szerkesztő:
Zsidi Paula

Edited by:
Paula Zsidi

Fordítás:
Alice M. Choyke, Bartosiewicz László

Translation by:
Alice M. Choyke, László Bartosiewicz

Rajz:
Málik Éva, Vándor Andrásné, Patrice Bertin, Kovács Tibor

Drawings by:
Éva Málik, Mrs. András Vándor, Patrice Bertin, Tibor Kovács

Számítógépes grafika:
Szentirmai Katalin

Computer graphics:
Katalin Szentirmai

Fotó:
Komjáthy Péter, Hegyi Ferenc

Photographs by:
Péter Komjáthy, Ferenc Hegyi

Geodézia:
Vándor Andrásné, Viemann Zsolt

Geodesy by:
Mrs. András Vándor, Zsolt Viemann

Technikai szerkesztő:
Gilicze Zsolt

Technical assistance by:
Zsolt Gilicze

A külső borítón:
Üvegedények a Corvin téri temetőből

Outer cover:
Selection of glass vessels from Corvin Square

Budapesti Történelmi Múzeum, 1998.
Felelős kiadó: Dr. Bodó Sándor főigazgató

♦♦♦

Budapest Historical Museum, 1998.
Editor-in-chief: Dr. Bodó Sándor, Director

*A BTM Aquincumi Múzeumának ásatásai
és leletmentései 1997-ben*

*Excavations and rescue work at the
Aquincum Museum in 1997*

Budapesti Történeti Múzeum
Aquincumi Múzeum
Budapest

Aquincumi füzetek
4. szám

ISSN 4 1219 9419
ISSN 4 1219 9427

TARTALOM

Bevezető az 1997. évi régészeti feltárásokhoz	7
<i>/Zsidi Paula/</i>	
Archeometria az Aquincumi Múzeumban.....	13
<i>/Choyke M. Alice/</i>	
1. Gazdag római nő sírja a Szalag utcában	19
<i>/Hable Tibor – Patrice Bertin/</i>	
2. Előzetes jelentés egy kelta (eraviszkusz) telep és római kori temető feltárásáról a vízvárosi katonai táborról délre	25
<i>/Hable Tibor/</i>	
3. Előzetes jelentés a Bécsi út 44. sz. alatt végzett leletmentésről	40
<i>/Patrice Bertin/</i>	
4. Újabb épületek az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában	48
<i>/Madarassy Orsolya – Kárpáti Zoltán/</i>	
5. Fazekasműhely nyoma az aquincumi katonaváros délnyugati részében .	55
<i>/Madarassy Orsolya – Bugán Adél/</i>	
6. Újabb kutatások az aquincumi katonaváros nyugati felében.....	61
<i>/Madarassy Orsolya/</i>	
7. Római kori védműrendszer nyomai az aquincumi katonavárostól északra	65
<i>/Zsidi Paula/</i>	
8. Kutatások az aquincumi polgárváros déli előterében	72
<i>/Zsidi Paula/</i>	
9. Nagytétény–CAMPONA 1997	79
<i>/Kocsis László/</i>	

CONTENTS

Introduction to the 1997 excavation reports.....	7
<i>/Paula Zsidi/</i>	
Archeometry at the Aquincum Museum	13
<i>/Alice M. Choyke/</i>	
1. The grave of a wealthy Roman woman on Szalag Street.....	19
<i>/Tibor Hable-Patrice Bertin/</i>	
2. Preliminary report on the excavations at a Celtic (Eraviscus) settlement and a Roman Period cemetery south of the Roman military fort in the Viziváros.....	25
<i>/Tibor Hable/</i>	
3. Preliminary report on the rescue excavations carried out at 44 Bécsi Street	40
<i>/Patrice Bertin/</i>	
4. A new discovery of buildings in the southeastern region of the Aquincum Military Town	48
<i>/Orsolya Madarassy – Zoltán Kárpáti/</i>	
5. Traces of a pottery workshop in the southwestern section of the Aquincum Military Town.....	55
<i>/Orsolya Madarassy-Adél Bugán/</i>	
6. Recent research in the western section of the Aquincum Military Town	61
<i>/Orsolya Madarassy/</i>	
7. Remains of the Roman fortification system north of the Aquincum Military Town.....	65
<i>/Paula Zsidi/</i>	
8. Research in the southern outskirts of the Aquincum Civil Town	72
<i>/Paula Zsidi/</i>	
9. Nagytétény - CAMPONA 1997 Budapest District XXII.	79
<i>/László Kocsis/</i>	

Az Aquincumi Múzeum kisebb szondázó jellegű feltárásai, kisebb leletmentései és régészeti megfigyelései az 1997. évben

10. Bp., I. ker. Fő utca 2. 89
/H. Kérdő Katalin/
11. Bp., III. ker. Kórház utca, piac 89
/H. Kérdő Katalin/
12. Bp., III. ker. Bécsi út–Farkastorki út–Nagybátonyi út–Perényi utca..89
/R. Facsády Annamária/
13. Bp., III. ker. Szőlőkert utca 1-3. 91
/Zsidi Paula/
14. Bp., III. ker. Gázgyár 91
/Zsidi Paula/
15. Bp., III. ker. Római úti ltp.....91
/Zsidi Paula/
16. Bp., XXII. ker. Nagytétényi út (Növény utca és Vilmos utca között) 92
/Altmann Júlia – Szirmai Krisztina/

Test excavations and small scale rescue operations of the Aquincum Museum in 1997

10. Bp., District I, 2 Fő Street 89
/Katalin H. Kérdő/
11. Bp., District III, Kórház Street, marketplace 89
/Katalin H. Kérdő/
12. Bp., District III, Bécsi Street - Farkastorki Street - Nagybátonyi Street - Perényi Street, District III, Test Excavations 90
/Annamária Facsády/
13. Bp., District III, 1-3 Szőlőkert Street 91
/Zsidi Paula/91
14. Bp., District III, Gas Factory 91
/Paula Zsidi /
15. Bp., District III, Római housing estate 92
/Paula Zsidi /
16. Bp., District XXII, The eastern Side of Nagytétényi Road (between Növény Street and Vilmos Street) 93
/Júlia Altmann - Krisztina Szirmai/

Képjegyzék 94

List of figures 94

Az 1997. évi feltárások megbízói és támogatói..... 97

Employers and patrons of the 1997 excavations 97

Az Aquincumi Múzeum munkatársainak 1997-ben megjelent publikációi 98

Publications by the employees of the Aquincum Museum in 1997 98

Bevezető az 1997. évi régészeti feltárásokhoz

Az Aquincumi Múzeum 1997. évi ásatási tevékenységét továbbra is elsősorban a régészeti védett területeken végzett megelőző feltárások, illetve a római kori beépítettség meghatározására szolgáló szondázó feltárások jellemezték. A főváros területén ez évben is csak egyetlen olyan ásatási helyszín volt, ahol nem a régészeti emlékek akkut veszélyeztetettsége motiválta a feltárást. Tovább folytatódott ugyanis a tavaly megindult Campona-program, a XXII. ker. önkormányzat és a Magyar Nemzeti Múzeum közös tevékenységként.

Az Aquincumi Múzeumhoz 1997-ben közel 100, építkezéssel kapcsolatos kérés érkezett. Az adott területre vonatkozó régészeti szakvélemény kiállítását követően 16 esetben került sor valamilyen szintű régészeti beavatkozásra. Ebből 6 esetben került sor megelőző, 4 esetben szondázó jellegű feltárássra, 6 esetben pedig az építkezés megfigyelését írtuk elő. Bár a feltárások helyszíneinek megválasztása esetleges volt, hiszen ez az építetőkől és nem a tudományos szempontoktól függött, mégis jelentős új adatokkal gazdagodott ismeretünk Aquin-

Introduction to the 1997 excavation reports

The 1997 field activity of the Aquincum Museum was again chiefly characterized by preventive excavation carried out in archaeologically protected areas and test excavations aimed at identifying Roman Period occupation. There was only a single site within the area of Budapest where excavations were not motivated by an archaeological monument being in acute jeopardy: the Campona Program, initiated last year, was carried out with the joint support of the District XXII Local Government and the Hungarian National Museum.

During 1997, some one hundred development-related applications were submitted to the Aquincum Museum. In 16 cases, archaeological action at some level followed our experts' advice. Six of these excavations were preventive, four of them were carried out in the form of test excavations and in six cases the process of construction was monitored by archaeologists. Although the selection of sites excavated may be considered random from an archaeological point of view (since they were chosen by developers), these excavations provided signifi-

cumról és az Aquincumi limes-szakaszról:

- A Dél-budapesti limesszakasz
(*Szirmai Krisztina*)
XXII. ker. Nagytétényi út (Növény és Vilmos utca között)
- Az Aquincumtól délre lévő limes-szakasz
I. ker. Fő utca 2. (*Kérdő Katalin*)
I. ker. Szalag utca 19. (*Hable Tibor*)
I. ker. Corvin tér (*Hable Tibor*)
- Az Aquincumi katonai terület beépítettsége a katonai amfiteátrumtól délre
III. ker. Bécsi út 44. (*Bertin Patrice*)
- Az Aquincumi katonaváros
(*Madarassy Orsolya*)
III. ker. Fényes Adolf utca 4.
III. ker. Kiscelli utca 73.
(*Madarassy Orsolya-Bugán Adél*)
III. ker. Vályog utca 8.
- Az Aquincumi legiótábor területe
III. ker. Kórház utca – piac területe
(*Kérdő Katalin*)
- Az Aquincumi katonaváros és a polgárváros közötti terület római kori településszerkezete
(*Zsidi Paula*)
III. ker. Filatorigát
III. ker. Szentendrei út 101.

cant new data concerning Aquincum and the section of the limes near Aquincum:

- The southern Budapest limes section (*Krisztina Szirmai*)
District XXII, Nagytétényi Street (between Növény and Vilmos Streets)
- The limes section south of Aquincum
District I, 2 Fő Street (*Katalin Kérdő*)
District I, 19 Szalag Street (*Tibor Hable*)
District I, Corvin Square (*Tibor Hable*)
- Occupation in the Aquincum military territory south of the military amphitheater
District III, 44 Bécsi Street (*Patrice Bertin*)
- Aquincum Military Town (*Orsolya Madarassy*)
District III, 4 Fényes Adolf Street
District III, 73 Kiscelli Street
(*Adél Bugán-Orsolya Madarassy*)
District III, 8 Vályog Street
- Area of the Aquincum Legionary Fortress
District III, Kórház Street – area of the market (*Katalin Kérdő*)

- Az aquincumi polgárváros körzete (*Zsidi Paula*)
III. ker. Gázgyár
III. ker. Római úti ltp.
- Az aquincumi municipium területüme, majorságok, utak, temetők
III. ker. Szőlőkert utca 1-3. (*Zsidi Paula*)
III. ker. Bécsi út - Farkastorki út - Perényi út - Nagybányai út sarkok (*Facsády Annamária*)
- Roman Period settlement structure between the Aquincum Military and Civil Towns (*Paula Zsidi*)
District III, Filatorigát
District III, 101 Szentendrei Street
- Aquincum Civil Town (*Paula Zsidi*)
District III, Gas Factory
District III, Római housing estate
- Territory of the Aquincum municipium, farmsteads, roads and cemeteries
District III, 1-3 Szőlőkert Street (*Paula Zsidi*)
District III, Bécsi Street - Farkastorki Street - Perényi Street - Nagybányai Street intersection (*Annamária Facsády*)

Természetesen az idei kutatások esetében is az első, azonnal lemérhető eredmények a római kori topográfiát érintették. Új elemként kell értékelnünk (délről északra haladva) a vízivárosi táborhoz tartozó temető lokalizálását, az aquincumi canabae városszerkezetének nyomkövetését a délkeleti régióban, a katonaváros és a polgárváros között feltárt, korarómai, védművekkel ellátott, — nyilván katonai — objektumot, továbbá a polgárváros déli előtere római kori beépíttségének új adatait.

Az idei feltárások azonban nemcsak új topográfiai elemeket hoztak felszínre. Igen jelentős eredményeket mutathatunk fel a város római kori kronológiájának terén is. E tekintetben a legkorábbi és a legkésőbbi időszakra vonatkozóan kerültek

Naturally, the most spectacular, immediately appreciable results obtained this year again concerned Roman Period archaeological topography. When new elements are reviewed in a south to north direction, the first which should be mentioned is the localization of a new cemetery, associated with the Víziváros fort. The settlement structure of the Aquincum canabae was followed in the southeastern region. An early Roman Period fortified feature (of evidently military character) was discovered between the

elő új, illetve a korábbi ismereteket kiegészítő, vagy pontosító adatok. A római foglалás és a helyi kelta-eraviszkusz lakosság viszonyára világíthat rá a Corvin téren felszínre hozott, a vízivárosi táborhoz tartozó temetőt megelőző rétegben feltárt kelta település részlete. Ugyancsak a helyi lakosság életmódjára utaló adatokat nyertünk, a római uralom valamivel későbbi időszakából, a budaújlaki feltárások folytatása során. A város római uralmat követő időszakára utal a katonaváros nyugati részén nyitott későrómai kori (Vályog utcai) temető ezévbен feltárt késői, az 5-6. századra keltezhető, római téglákból és kőlapokból összeállított sírjai, melyek pontosan követik a még felszínen látható építmény falainak irányát.

Természetesen a fentiek nem vete-kedhetnek azzal a szenzációszámba menő eredménnyel, amellyel ugyan-csak a Corvin tér feltárása szolgált. A lelőhely jelenleg egyedülálló, de nem csak a magyar főváros területén. Itt tetten érhető ugyanis az a települési folyamatosság, amely a paleo-litikumban kezdődik, s az őskor több korszakán keresztül, a római és a népvándorlás kor időszakában, a kö-zépkoron keresztül egészen a mai napig tart. Az 1998-ban is folytatódó feltárás újabb leletekkel szolgál vár-hatóan a paleolitikum, a mai magyar

Aquincum Military and Civil Towns. Signs of Roman Period occupation also came to light in the southern outskirts of the Civil Town.

Excavations this year, however, revealed more than new elements of archaeological topography. Significant results were also achieved in investigating the town's Roman Period chronology. New results, as well as data that complement or help fine-tune previous knowledge in this regard included information on the earliest and latest periods. Relationships between the Roman population and local Celtic Eraviscan inhabitants may be studied in light of the new data recovered at Corvin Square, where part of a Celtic settlement was discovered which predated the cemetery of the Roman fort in Víziváros. Data on the way of life pursued by the local inhabitants could be also gathered from a later period of the Roman conquest, during the course of excavations in the Budaújlak area. The period following Roman occupation is best represented by this year's excavations at the Late Roman Period cemetery in the western section of the Military Town (Vályog Street). The 5-6th century graves discovered here were made using Roman bricks and stone slabs and they precisely follow the wall orien-

főváros területén megtelepedett emberére vonatkozóan is.

Az újonnan előkerült leletek feldolgozását és az eredmények bemutatását – a szakmai és a múzeumlátogató nagyközönség számára is – igyekszünk folyamatosan végezni. Az év legszebb ásatási leleteit az Aquincumi Múzeumban az 1998. évi kiállítási szezon során megtekinthetik az érdeklődők. 1997-től kezdetét vette az a Fővárosi Önkormányzat támogatásával megvalósuló program, amely a múzeum évtizedek során felgyülemlett, ún. „leltározási restanciájának” felszámolására készült. Az első évben már mintegy 100 ládányi, többnyire a 60–70-es évekből származó feldolgozatlan ásatási leletanyag műtárgyvédelmére illetve nyilvántartására került sor.

Az 1997. év volt vélhetően az utolsó, amikor a régi „múzeumi” törvény alapján végeztük munkánkat. A decemberben elfogadott, a „kulturális javakról” szóló törvény új elvekkel és új finanszírozási rendszerrel igyekszik segíteni a régészeti örökségvédelmet. A törvény szövegét tanulmányozva számtalan új feladat, adminisztrációs tevékenység, nyilvántartási kötelezettség hárul a múzeumi hálózatra. Az új törvény sikeres bevezetése nagy mértékben azon múlik, hogy a törvényben lefektetett elvárásoknak a mú-

tation of a building found on the coeval surface.

Understandably, not even the aforementioned spectacular results can compete with the results of the Corvin Square excavations. This site is unique, and not only within the municipal area of Budapest: The sequence of settlement can be followed here from the Palaeolithic onwards, including several prehistoric periods and even contemporary occupation. Excavations continued in 1998 have already yielded new data on the palaeolithic occupation within the territory of the modern capital.

Keeping the interests of the public at large in mind, we intend to continuously publish the evaluation of new data and results. The most beautiful artifacts brought to light from this year's excavation will be presented in the Aquincum Museum during the 1998 exhibition season. From 1997 onwards, a new program was implemented with the support of the Municipal Government of Budapest. This is aimed at overcoming the backlog in inventoring the wealth of archaeological artifacts that had accumulated in the museum over many decades. Already during the first year, hundreds of storage boxes of finds (chiefly originating from excavations carried out during the 1960s

zeumok személyi állománya, létszáma valamint az intézmények infrastruktúrája és finanszírozása mennyiben lesz képes megfelelni. Nem utolsó sorban ezen múlik az is, hogy a régi törvény egyes elemeit felhasználva kialakult és többé kevésbé működő gyakorlatot fel tudja váltani egy, az új törvényen alapuló újabb gyakorlat, amely a régészeti örökségvédelem terén legalább annyira hatékony lesz mint amilyen a korábbi volt.

Zsidi Paula
igazgató
BTM Aquincumi Múzeum

and 1970s) have been conserved and inventorized.

1997 was probably the last year in which our work was carried out following the guidelines of the previous set of laws that regulated cultural management in Hungary. The protection of the archaeological heritage in Hungary will hopefully be helped by the new principles and systems of funding outlined in the bill on "Cultural Goods" passed by the Hungarian Parliament in December 1997. A close study of these laws indicates that numerous new tasks, administrative responsibilities and inventorizing duties are delegated to the network of museums. The successful implementation of this new law will be largely determined by how much present personnel, the number of co-workers as well as institutional infrastructure and financing can cope with these challenges. This will also be the key to whether current practice, which had incorporated elements of the old law, can be successfully replaced by new rules of conduct based on the new law, at least as efficient in protecting the archaeological heritage as those of the old system.

Paula Zsidi
Director
Aquincum Museum of the
Budapest History Museum

Archeometria az Aquincumi Múzeumban

A régészek múltunkat az ásatásokon talált leletek alakja és stílusa, valamint a lelőhelyi körülmények alapján igyekeznek megérteni. Ezeket a hagyományos adatokat a régészek maguk írják le és mérik a terepen, illetve a későbbi laboratóriumi munka során. A műszaki fejlődésnek köszönhetően azonban új távlatok nyíltak a régészet számára más tudományterületeken is. Mára a régészek olyan kérdéseket is feltehetnek, amelyekre a választ saját napi módszereikkel nem képesek megadni.

A Budapesti Történeti Múzeum Régészeti Osztályai, akárcsak az Aquincumban működő római kori részlege, évek óta sokoldalúan hasznosítják a természettudósok szakértelmét. Aquincum kutatásában az archeometriai eszközök alkalmazása különösen fontos, mert lehetőséget ad azoknak a lelőhelyeknek (épületeknek és a belőlük származó leletanyagoknak egyaránt) az újrajvizsgálására, amelyek régi feltárások során kerültek felszínre. Ezzel a módszerrel részben pótolhatók azok a vizsgálatok, melyek a modern kutatástól elvárhatók, de korábban azokat nem végezték el, vagy pedig dokumentá-

Archeometry at the Aquincum Museum

Traditionally, the tools archaeologists use in trying to understand the past have usually included the form and style of the objects found during excavations together with the location and type of the sites they are found in. These are all things that can be described and measured by the archaeologists themselves either in the field or later in the laboratory. However, with the growth of technological possibilities in other research areas, new vistas are opening for archaeologists. They are now able to ask questions which can be best answered by data not immediately available by ordinary archaeological methods.

For a number of years, specialists in the departments of archaeology at the Budapest Historical Museum and Roman archaeology at its branch museum at Aquincum have increasingly exploited the expertise of scientists in numerous ways. At Aquincum archeometrical tools have particular importance because they offer opportunities to reinvestigate sites, buildings and materials which were excavated many years ago where the exact documentation we expect from modern excavation

cíójuk nem volt, illetve elveszett az utóbbi évszázad során. Ezzel a módszerrel olyan új, a római korra vonatkozó információkat kaphatunk, amelyekhez ásatással már nem juthatunk hozzá. A régészeti leletanyagra és a kronológiai összefüggésekre vonatkozóan nyerhető új adatok alapján többet ismerhetünk meg a római életmódról Aquincumban. Továbbá hasznosíthatóvá válik a leleteknek az a része is, amelyeket régészeti-történeti összefüggésükből visszaállíthatatlanul kiragadtak, s korábban csak művészettörténeti illetve esztétikai szempontból voltak értékelhetők.

Az ásatás költséges. A távérzékelés földmágnesség mérésén alapuló módszer segíti régészeinket abban, hogy a felszín alatti lelőhelyeket és tereptárgyakat ásatás és nagyobb terepmunka nélkül felfedezék és azonosítsák. Ezt a munkát az Eötvös Loránd Geofizikai Kutatóintézetben dolgozó Pusztai Sándor kutatócsoportja, a Fractal Bt. dolgoztatta ki és végzi számunkra.

A régészeti szakemberekhez fordulnak, amikor elődeink növénytermesztéséről és állattartásáról szeretnének ismereteket szerezni Budapest területén. Ahogy a finomabb feltárási eljárások, különösen a szitálás és átmosás, illetve a lebegtetés terjednek, teljesen új fajok, pél-

was either never gathered or actually lost over the tumultuous years of Hungarian recent history. These methods provide windows on a Roman past no longer accessible through digging. Thus, new information on materials and temporal relationships can be used to understand something more of the Roman way of life in Aquincum using objects which have been extracted from their archaeological context and which otherwise would at most have a art historical or aesthetic interest.

Excavation is a very expensive process. New remote sensing geophysical methods developed by Sándor Pusztai and his team of the Fractal Bt. in the Geophysical department of Loránd Eötvös University have enabled our archaeologists to confirm and pinpoint the locations of sites and features within them without resorting to more intrusive methods such as digging.

Archaeologists also rely on specialists to tell them something about the animals and plants our ancestors here in the territory of modern day Budapest exploited. As finer excavation methods, including screening and flotation are employed whole new species, especially fish, have been found by the archaeozoologist at the Aquincum

dául halak, maradványait találta Alice Choyke, az Aquincumi Múzeum régészeti állattannal foglalkozó szakembere. Újabban a római-kori növénymaradványok rendszeres vizsgálata is megkezdődött: Gyulai Ferenc, az MTA Régészeti Intézetének főmunkatársa és Dálnoki Orsolya, az ELTE Régészettudományi Intézet végzős hallgatója növénymag minták értékelését kezdte egy Macintosh alapú számítógépes képelemző rendszerrel, amelynek segítségével az apró növénymaradványok méreteit és alakját tömegével rögzíthetik.

A régészek többet kívánnak tudni az egykori ember környezetéről is, hiszen az döntően határozta meg hová és hogyan települtek, illetve milyen természeti okok készítették őket olykor otthonaik elhagyására. A régészeti lelőhelyek talajképződési folyamatainak rekonstrukciója sokat elárul az egykori környezetről. Fülek György, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Agrokémiai és Talajtani Tanszékének vezetője rendszeresen elemez az aquincumi polgár- és katonaváros területén vett talajmintákat.

Még többet tudhatunk meg az egykori környezetről, ha azokat a famaradványokat vizsgáljuk, amelyek gyakran faszén formájában maradtak fenn a lelőhelyen. Az ilyen le-

museum, Alice Choyke. Recently, plant remains have begun to be regularly studied from Roman period excavations: Ferenc Gyulai, of the Archaeological Institute of the Hungarian Academy of Sciences and now Orsolya Dálnoki, a student in the Institute of Archaeological Sciences of the Loránd Eötvös University, have collected seed samples and subjected them to analyses using a special Macintosh based image processing system enabling them to measure larger quantities of seeds.

Archaeologists also wish to know something about the physical environment ancient people lived in as this can have a strong limiting effect on where they located their settlements and why these settlements were abandoned. Reconstructing the soil formation processes at archaeological sites can be a powerful tool in understanding local environments. György Fülek, chairman of the Department of Agrochemistry and Pedology at the University of Gödöllő has begun to regularly test soil types from excavations in areas both outside the Military town and in the Civil town.

More details of the environment can be provided by studying the kinds of wood, often preserved through burning, found on archaeo-

letek nemcsak az egyes fajok panóniai történetéről tájékoztatnak, hanem a korabeli éghajlatról is. Babos Károly, az ELTE Növényszervezeti Tanszékén számos ilyen irányú vizsgálatot végez.

Állandó gondot okoz a régészeknek a feltárt lelőhely pontos korának meghatározása, és az egyes objektumok időrendi sorrendjének megállapítása. Mindmáig a régészek a leletárgyak típusai alapján, a szén 14-es izotópjainak mérésével és a fmaradványok évgyűrüinek számlálásával keltezték leleteiket. Márton Péter, az Eötvös Loránd Geofizikai Kutatóintézetben különböző korokból származó kemencék és tűzhelyek maradványaiból olyan sorozat összeállításán fáradozik, amelyben a kiégett anyag mágnese tulajdonságai a Föld mágnese terének változásait tükrözik. Ennek alapján egy „idővonal” kiépítéséhez gyűjti Márton Péter minél több lelőhelyről az adatot. Az Aquincumi Múzeum az utóbbi években külön figyelmet fordít ennek az anyagnak a gyűjtésére, különösen, miután a római korból e tekintetben egyelőre kevesebb értékelhető adattal rendelkezünk mint a középkorból vagy az újkorból. Érdekes módon, noha ez a módszer rendkívül pontos őskori és középkori eredményeket hozott, több római kori égett objektum mágnese jel-

logical sites. This can yield important data to specialists on the history of a tree species in Pannonia but also more clues on the climatic circumstances ancient peoples lived in. Károly Babos of the Department of Plant Organology of the Loránd Eötvös University has carried out a number of studies in this regard.

Another constant problem archaeologists are faced with is dating the settlements they find and, especially judging the relative dates of the features within them. Until now specialists have had to depend on typological dating methods, radiocarbon dating and potentially dendro-chronological studies. Péter Márton of the Institute of Geophysics of the Loránd Eötvös University has studied numerous ovens and fireplaces from various archaeological periods in the hope of establishing a timeline through archaeomagnetic dating of burnt features. In order to create such a time line Péter Márton relies on collecting data from as many sites as possible. The Aquincum museum in recent years has made special efforts to provide Roman material for sampling purposes. However, this time period is still poor in data compared to the medieval and modern historical periods and much more work needs to be done. This is especially true in light of the curious fact that

lemzői nagy szórást mutatnak. E jelenség magyarázata a jövő kutatási feladata.

Végül, de nem utolsó sorban, múzeumunk szakemberei gyakran kérik természettudósok segítségét anyagvizsgálatokban. Ilyen elemzések végezhetőek röntgen sugarakkal, amelyek rozsdás vastárgyak pontos alakját és más fémelemek készítményeinek módjait teszik láthatóvá. Hutay Gábor, a Magyar Nemzeti Múzeum restaurátora, Léc Ottó, az MTA Izotóp Intézetének munkatársa, valamint Járó Márta, a Magyar Nemzeti Múzeum kutatója végzett ezen a téren igen értékes munkát számunkra.

Ugyancsak dolgozunk római kori dörzstálák és vakolattöredékek anyagának vizsgálatán. Az első esetben közelebb jutottunk a dörzstálakat előállító műhelyek remélt egyedi azonosításához. Ezen a munkán Balla Márta, az ELTE Nukleáris Intézetének kutatója fáradozott. A bonyolult római épületek vakolatainak ismerete gyorsabb eredményekkel kecsegtet. Ezen a téren Kriston László, az Igazságügyi Intézet munkatársa és a már említett Járó Márta dolgozik.

A falak és kőfaragványok nyersanyagát adó helyi és távoli kőfejtők meghatározása nemcsak az egyes leletek szempontjából érdekes, hanem kirajzolja a helyi és távolsági

while this dating method has proven effective for dating burnt features in medieval sites, multiple samples taken from burnt Roman features display much more variability.

The final category of research where archaeologists at our museum have regularly turned to specialists, is that of material analysis. Such analyses can take the form of x-rays to determine the exact nature of corroded iron objects or details of the manufacture of other metal artifacts. Gábor Hutay of the restoration department at the Hungarian National Museum, Ottó Léc formerly of the Isotope Institute of the Hungarian Academy of Sciences and Márta Járó of the Hungarian National Museum have carried out such valuable work for us.

Work has also been carried out on the material of grinding bowls and plaster to attempt in the former case to distinguish individual workshops (failed) and plastering on walls in complex archaeological structures. Work on the former was done by Márta Balla of the department of Geology of the Loránd Eötvös University. L. Kriston at the Criminology Institute and Márta Járó have worked on the latter kind of problem.

Questions about trade and economic systems are frequently posed by archaeologists, especially those

kereskedelmi kapcsolatokat is. Az ELTE Geológiai Tanszékén Müller Pál munkálkodott az aquincumi falak és szobrok alapanyagának vizsgálatán. Eredményeik gyakran váratlanok, de mindig igen hasznosak.

A Budapesti Történeti Múzeumban szerzett tapasztalataink szerint, a más területeken dolgozó kutatók bevonása kiszélesítette a régmúlt korok életmódjára vonatkozó kérdéseink körét. A kapott válaszok gyakran meglepőek, és nem egyszer teljesen új kérdésekhez vezetnek. Reméljük, hogy a jövőben az e téren elért tudományos együttműködés nem csak fennmarad, hanem még szorosabbá válik.

Alice M. Choyke

working in proto-historic periods. Locations of local and foreign quarries from where the stone of walls and statues come from tell us something about the value of individual objects and economic connections on local and international levels. Pál Müller of the Geology Department of the Loránd Eötvös University has worked on stone wall materials for the Aquincum museum. The results have not always been as expected but always useful.

It has been our experience at the Budapest Historical Museum that bringing in specialists has allowed us to broaden the scope of the questions we can ask about past lifeways. Sometimes the answers we get are surprising and often lead to entirely new questions. In the future it is our hope, not only to continue but to increase the regular use we make of new scientific developments in other fields.

Alice M. Choyke

Gazdag római nő sírja a Szalag utcában

(Bp., I. ker. Szalag utca 19.)

1898-ban, a Budai Vigadó építésekor 4 sírkőre bukkantak. „A leletkörműmények azt bizonyították, hogy a sírkövek eredeti helyükön álltak, közel egy római úthoz, amely a mai Fő utca alatt húzódott, a dunapart hosszában.” (RADNÓTI 1955 13–35). A Viziváros egyéb szórványleletei, majd 1913-tól módszeresebb ásatások körvonalazzák a mai Bem tér környékének antik topográfiáját, — középpontban a Kr.u. 1. század közepére kiépülő lovassági táborral, ill. az ettől északra és délre vezető hadiút mentén temetőkkel. 1991-ben, -94-ben és 95-ben újabb ásatásokra nyílt lehetőség a tábor beépített környezetében (KÉRDŐ 1995 15–22; 1996 12–13).

Bár a Corvin téri és Szilágyi Dezső téri sírkövek a kialakuló Pannonia provincia igen fontos dokumentumai, majd száz évet kellett várnunk lelőhelyük átvizsgálására. Az 1997 márciusában megkezdett leletmentés e sorok írásakor is tart, — a Corvin tér eddig átkutatott kétharmad részén 68 különböző rítusú római kori sírt tártunk fel, melyeket egy elpusztított bennszülött (kelta) település romjaiba ástak bele.

The grave of a wealthy Roman woman on Szalag Street

(Bp., District I, 19 Szalag Street)

Four gravestones were discovered during the 1898 construction of the so-called *Buda Entertainment Hall*. “The find circumstances have shown that the gravestones stood in their original places close to a Roman road that ran along the bank of the Danube below the level of present-day Fő Street.” (RADNÓTI 1955 13–35). The topography of modern day Bem Square in Antiquity had been delineated by other sporadic finds from the Viziváros region of Budapest and, from 1913 onwards, by systematic excavation in the area. In the focus of these investigations are the fort of a cavalry unit, built by the middle of the AD 1st century, and the cemeteries located along the military road that left the fort in a north-south direction. Recent excavations have been carried out in 1991, 1994 and 1995 in the built-in environment of the fort (KÉRDŐ 1995 15–22; 1996 12–13).

Although the gravestones from Corvin Square and Dezső Szilágyi Square represent important documents in the emergence of Pannonia province, almost a century has

A Szalag utca 19. sz. telek pár méterrel följebb, már a Várhegy lejtőjén fekszik, — délkeleti negyedében védett épületrész barokk pincéjében indult régészeti kutatás, a Corvin téri munkálatokkal egyidőben.

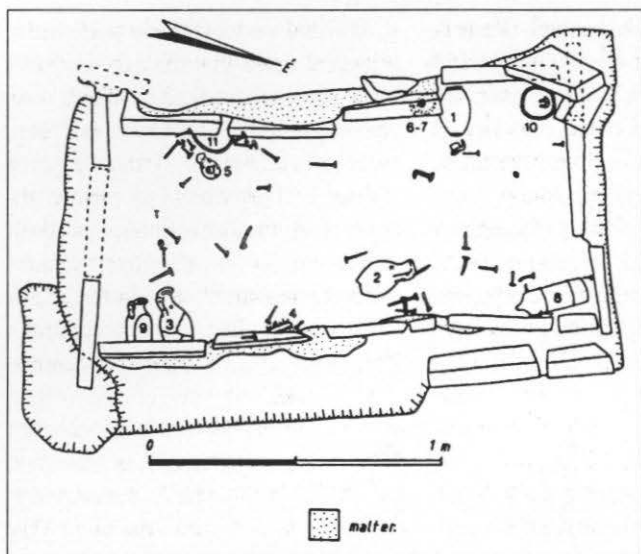
Végh András (BTM Középkori Osztály) falkutatás közben római tegulatöredékeket talált a nyugati pinceszárny földpadlójában, melynek felszínén, nyesés után szabályos négyzet alapú folt jelent meg, 3–4 cm vastagon átégett szegéllyel. A mintegy 3 x 3 m-es foltot képező szürke, tömött, agyagos betöltés eltávolítása után nagy kőlapokba ütköztünk, melyekkel az észak–déli tájolású, középső sírüreget fedték le. Habarccsal tömték be a kövek és a padka között maradt réseket, valamint a kövek rosszul illeszkedő éleit.

A fedlapok alatt azonos méretű építőtégglákkal bélelt sírüreget találtunk (1.kép). Az élükre állított, éleikkel pontosan illeszkedő téglák sorát fölfelé még egyszer megismételték, így a duplasoros sírűreg eredeti mélysége kb. 75–80 cm lehetett. Ez a konstrukció a kőlapok súlya, a föld nyomása (erózió), vagy bolygatás miatt megrogyott. A hosszabb oldalak alsó téglái befelé dőltek, a felső téglák bebuktak a máglya maradványaira. Rablásra utaló faszenes foltot figyeltünk meg a délkeleti sarokban.

passed before their find spots could again be investigated. Rescue excavations started in March 1997 are still ongoing as this report is being written. Sixty-eight Roman Period graves, representing a variety of rites, were found in the 2/3 section of Corvin Square that has already been investigated to date. These burials were dug into the destruction layer of an earlier indigenous (Celtic) settlement.

Lot 19 in Szalag Street is located a few meters higher, on the slope of the Buda Castle Hill. Archaeological investigations began in the south-eastern corner of this lot, within the cellar of a Baroque building that itself falls under ancient monuments protection laws. They formed part of the large-scale excavations in Corvin Square.

András Végh (Medieval Department of the Budapest History Museum) found a Roman *tegula* fragment in the earthen floor of the cellar's western wing during a study of the wall remains. Following the sectioning of this floor surface, a dark spot with a regular, square-shape was discovered. Its edges were burnt to a thickness of 3–4 cm. Following the removal of the gray, dense, clay fill of this approximately 3 by 3 m feature, large stone slabs were found. These covered a central

1. kép

Általános antik hagyomány, hogy a halottat a házi gyászszertartás (*ekfóra*=kítétel) után a „halotti ággyal” (*lectus*-szal) együtt vitték a temetőbe és tették a máglyára (*rogus*). Utóbbi maradványaira utalhat a téglák alatti máglyarétegben talált mintegy 70 db vasszeg. A halott maradványait a máglya hamujával együtt a sírba söpörték, majd elhelyezték a túlvilági élet kellékeit, praktikus és kedvenc tárgyakat, esetünkben igen gazdagon. Sajnos a sírfal pusztulása (bolygatása?) miatt a sarkokba helyezett üvegedények közül csak hármat lehetett épebben kiemelni. A keleti oldalon, középen ta-

grave chamber that was oriented north to south. Gaps between the stone slabs and the pit's edge, as well as between the ill-fitting edges of stones were filled with plaster.

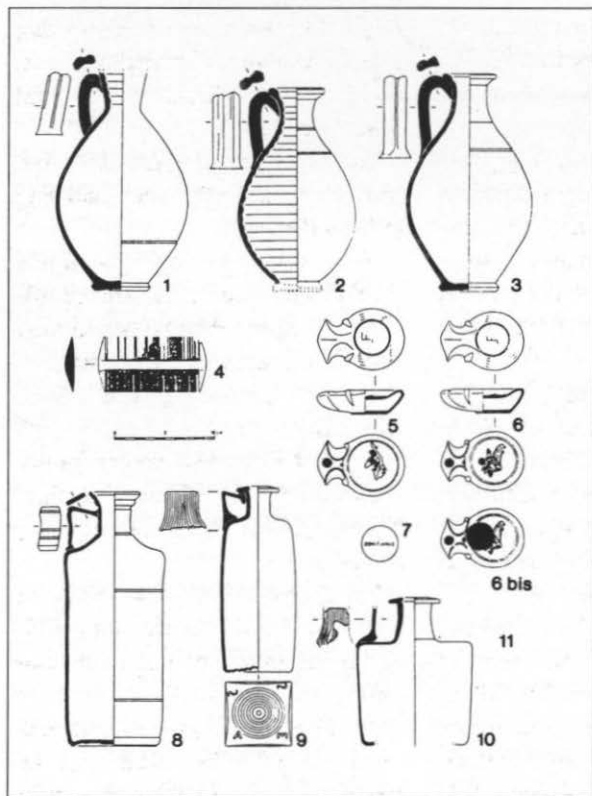
The grave chamber under these stone slabs was lined with bricks of a uniform

size (Figure 1). The row of vertically standing bricks served as the base of another similar row, thereby producing a two band lining, which meant the original depth of the grave chamber must have been 75-80 cm. This construction, however, was compressed either under the weight of stones and erosion deposits or because of mechanical disturbance. Bricks along the chamber's longer side tilted inwards while those in the upper row had fallen onto the remains of the pyre. A spot of charcoal, suggesting robbery was observed in the southeastern corner of the chamber.

lált csontfésű és az emberi csontmaradványok arra utalnak, hogy az elhunyt 16–18 év közötti nő volt, akit Kr.u. a 2. század elején temettek el. Sírját magasan az egykori hadiút feletti lankán, egy elpusztult eraviszkusz (kelta) építmény oldalába ásták, átvágva annak leégett rétegeit.

A sír az alább felsorolt mellékleteket tartalmazta (2.kép):

It was a widely spread tradition in classical times that the deceased was first exposed during a domestic mortuary ceremony (*ekphora*) and then was taken to the cemetery on a "dead bed" (*lectus*) and put on the pyre (*rogus*). The remains of these latter may be represented by some 70 iron nails that were found in the pyre layer below the collapsed

2. kép

bricks. The remains of the corpse, together with the ashes of the pyre had been swept into the grave. The grave goods were then placed in their final positions. These included equipment considered indispensable for life in the Other World, objects of both practical and personal/emotional value. In the case of the burial under discussion here they represented a wealth of artifacts. Unfortunately, only three of the glass vessels placed in the corner

1.-3.sz.: Három agyagkorsó (rossz állagúak) egyszerű típusokat képviselnek, valószínűleg Aquincumban készült helyi gyártmányok.

4.sz.: Csontfésű, nyersanyaga afrikai eredetű elefántcsont.

5.-6.sz.: Két volutás agyagmécs, mindkettő alján „F” mesterjellel (LOESCHCKE 1919 IC típusú, 1. századi).

7.sz.: Bronz *as*, melyet *in situ* helyzetben a 6.sz. mécsesen találtunk. Az *as* Rómában verték Domitianus idejében a 95-ös vagy a 96-os évben.

8.-11.sz.: Négy üvegedény, melyek közül egyet (11.sz.) – túlságosan rossz állapota miatt – nem lehetett restaurálni. A másik három edény 1. századi, illetve a 2. század első évtizedére keltezhető típus (BARKÓCZI 1988 Nr. 411,421.).

A fenti anyagot kiegészíti még kb. 70 db, különböző hosszúságú és vastagságú vasszög (ezekről nincs rajz), melyek valamilyen faszervezethez tartoztak, melynek funkcióját még nem tudtuk pontosan meghatározni (*rogus* vagy *lectus*?).

A leletegyüttes nagyon egységes, a mellékletként előkerült tárgyak túlnyomó többsége az 1. században készült. Azonban — az antropológiai anyag vizsgálata alapján fiatal nőnek meghatározott — elhunytat, valószínűleg a 2. század második

could be retrieved in a relatively intact state, due to the destruction of the grave's wall, possibly by intentional disturbance. Both the human bone remains and the comb recovered on the eastern side around the grave's middle suggest that a woman, 16-18 years of age, was entered here at the beginning of the AD 2nd century. The grave was dug into the slope high above the military road. It was, however, also dug into the wall of an Eraviscan (Celtic) building and intersected its burnt destruction layers.

The grave goods recovered from this burial included the following artifacts (Figure 2):

No. 1 to 3, three clay jugs (quite poorly preserved) represent simple types. Probably they belong to local ware manufactured in Aquincum,

No. 4, a bone comb, made from African ivory,

No. 5 and 6, two voluta lamps, stamped with an “F” mark on their bottoms (LOESCHCKE 1919 type IC, AD 1st century),

No. 7, bronze *As*, found *in situ* on lamp No. 6. This *As* was minted in Rome during the reign of Domitianus in AD 95 or 96.

No. 8 to 11, four glass vessels, one of which (No. 11) could not be restored due to its extremely poor preservation. The other three vessels

évtizedében (115 körül), annál semmiképpen sem korábban, a Traianus kor derekán temethették el. A 95–96-ban vert Domitianus-féle as erős kopottsága is utal a sír, az érem kibocsátásánál későbbi datálására.

Mivel az anyag feldolgozása még jelenleg is tart, az itt közölt eredmények nem tekinthetők véglegesnek.

Hable Tibor – Patrice Bertin

Irodalom–Literature

BARKÓCZI 1988 – L. BARKÓCZI, Pannonische Glasfunde in Ungarn. Bp. 1988.

KÉRDŐ 1995 – H. KÉRDŐ K., A Víziváros római kori beépítettségének kutatása 1991–1994. Aquincumi Füzetek 1 (1995) 15–23.

KÉRDŐ 1996 – H. KÉRDŐ K., Leletmentés a vízivárosi római kori tábortól nyugatra. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 12–14.

LOESCHCKE 1919 – S. LOESCHCKE, Lampen aus Vindonissa. Zürich, 1919.

RADNÓTI 1955 – A. RADNÓTI, Buda régészeti emlékei. Magyarország Műemléki topográfiája. in: Budapest Műemlékei I. Bp. 1955. 13–35.

date to the AD 1st century and the first decade of the AD 2nd century respectively (BARKÓCZI 1988: No. 411 and 421).

The aforementioned find material would not be complete without mentioning the approximately 70 nails of different lengths and thicknesses (not shown in drawings), that originated from some sort of wooden structure, whose function remains unknown (*lectus or rogas?*).

This assemblage is very uniform, the majority of objects among the grave goods were made during the AD 1st century. On the other hand, the deceased (who was identified as a young female after physical anthropological examinations) was probably entered during the second decade of the 2nd century (around AD 115), certainly not earlier, in the heyday of Trajan's reign. The heavy corrosion of the Domitianus As, minted around AD 95-96, also indicates that the grave significantly postdates the coin's year of emission. Since the evaluation of artifactual material is still in progress, the results published here cannot be considered final.

Tibor Hable – Patrice Bertin

Előzetes jelentés egy kelta (eraviszkusz) telep és római kori temető feltárásáról a vízivárosi katonai tábortól délre

(Bp., I. ker. Corvin tér)

Húszmillió forint, kb. 200 munkanap, átlag 30 kolléga, munkások, rajzoló, fotósok, geodéta, 4 régész, 2-3 régészhallgató vagy gimnazista diák... és még a fele sincs készen! Röviden így lehetne összegezni az 1997. évi leletmentést. Ugyanakkor az I. kerületi Önkormányzat töretlen szándéka, hogy a parkolási gondokkal küszködő Vízivárosban mélygarázst építsen. Ennek megfelelően 1998-ban folytatódhat a leletmentés, mely már 1997-ben pótolhatatlan információkkal és műkincsekkel gazdagította Fővárosunk kulturális örökségét.

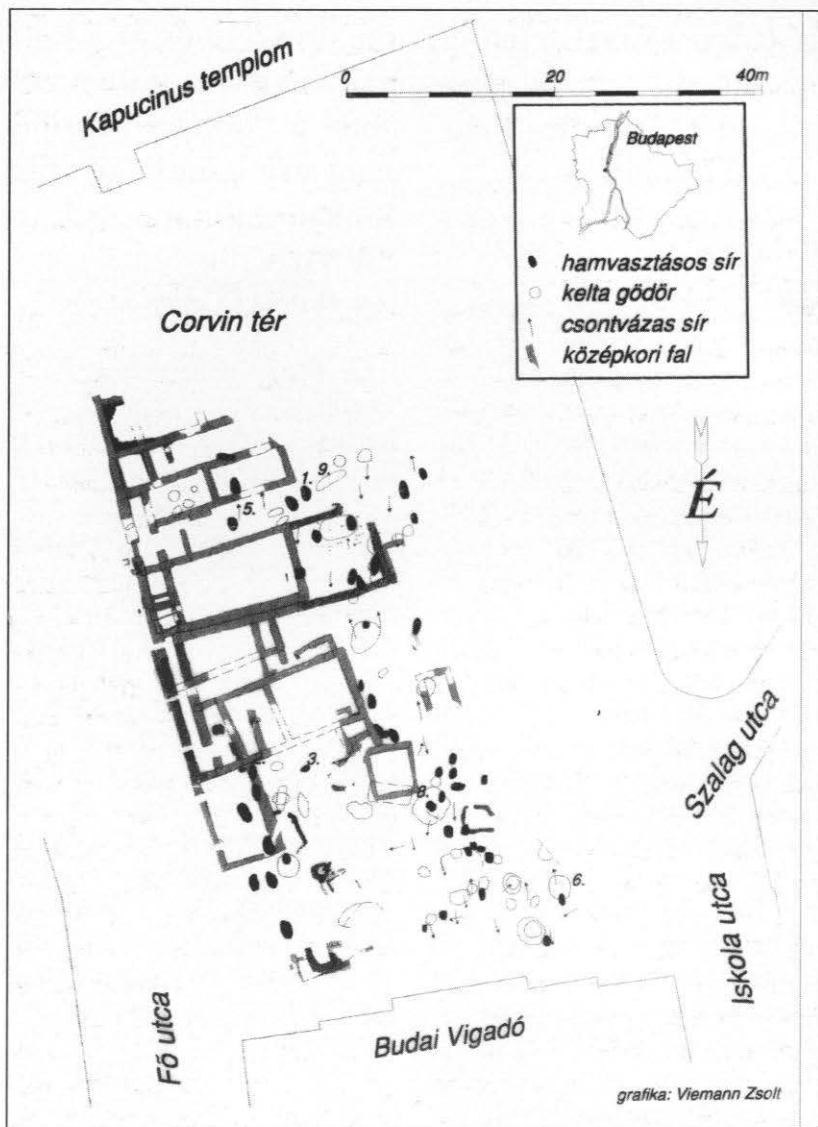
Már a Szalag utcai sír esetében (ld. e kötetben) láthattuk, hogy későbbi kultúrák, szerencsés esetben, nem csak pusztítják, védhetik is az ősi emlékeket. A Corvin tér évszázados beépítettségének köszönhetően meglepő építésben őrizte meg az ásatási terület keleti felében, középen, szorosan egymás mellé épített középkori házak pincéit (3.kép). Az épületek bejárata a mai Fő utca felől nyílt, falaik csonk-

Preliminary report on the excavations at a Celtic (Eraviscus) settlement and a Roman Period cemetery south of the Roman military fort in the Víziváros

(Bp., District I, Corvin Square)

After twenty million Forints, 200 workdays, on average 30 colleagues, including workmen, draftspersons, photographers, surveyors, four archaeologists, 2-3 archaeology or highschool students not even half the work has been accomplished. This is how the 1997 rescue excavations at this site may best be characterized. Meanwhile, the Local Government of the 1st District in Budapest is strongly committed to building an underground parking facility in the Viziváros neighborhood badly hit by a shortage of parking space. Due to these efforts, it will be possible to continue rescue excavations in 1998 at this site, which has already yielded invaluable information and artifacts in 1997, thereby enriching the capital's cultural heritage.

As it could be seen in the case of the Szalag Street burial (see this same volume), construction from

3. kép

ja sokszor közvetlenül a legújabbkori rétegek alatt jelent meg, így Végh András (a régészeti kutatás középkori részének vezetője) – joggal – csak a legszükségesebb gépi földmunkát (betonfeltörést és lehumuszolást) engedhette meg. Mivel a Budai Vigadó építése idejéből semmiféle rétegtani megfigyelés nem állt rendelkezésünkre, kutatóárkok helyett szelvény sorokat nyitottunk a terület északi és keleti szélén. Március 25-én történt az „első kapavágás”. Két hét múlva, egy bombatölcsér tisztítása közben már két római sírt lehetett dokumentálnunk.

A vízivárosi („Bem téri”) lovassági tábor helyét az elmúlt évtizedben — főleg a H. Kérdő Katalin vezette ásatásoknak köszönhetően — pontosabban meg lehetett határozni (KÉRDŐ 1995 15–22; 1996 12–13; 1997 399–404). Inkább a Bem tértől dél–délnyugatra, a Csalogány utca–Fazekas, ill. Medve utca–Kacsa utca által határolt területen mutatkoztak komolyabb, esetleg katonai beépítésre utaló nyomok (GARÁDY 1943 210). Közvetlenül a tábor, — egyelőre még lokalizálatlan — keleti fala és vizesárka(i) előtt haladhatott el az észak–déli hadiút, a Fő utcával nagyjából azonos nyomvonalon (KABA 1963 259–298). A római út a Kr. u. 1. század utolsó harmadára már biztosan elkészült, a temetőkbe,

younger periods not only destroy features from previous times: sometimes they also help preserve them. Thanks to the fact that the area of Corvin Square remained undeveloped for centuries, an almost intact row of densely built medieval cellars was preserved in the middle of the eastern half of this surface (Figure 3). The entrances to these buildings opened in the direction of present-day Fő Street, with their wall remains frequently found directly below Modern Age layers. It is for this reason that András Végh (the director of medieval excavations at this site) was able to permit only bare minimum mechanized earth removal (breaking up of the modern pavement and humus removal). Since no stratigraphic record is available from the time when an entertainment block (a. k. a. “Budai Vigadó”) was built here, rows of squares were opened instead of the usual test trenches at the northern and eastern edges of the area. Excavation started on March 25. Within two weeks, two Roman graves were found during the excavation of a bomb-crater.

The location of the Viziváros cavalry fort (at Bem Square) could be more precisely identified during the last decade thanks to excavations directed by Katalin Kérdő (see KÉRDŐ

északon és (!) délen germán kelta és természetesen itáliai származású zsoldosok és civilek temetkeztek. Idővel „...a temető hosszan elhúzódott a dunaparton, a mai Víziváros végéig.” (RADNÓTI 1955 25). A Szalag utca kapcsán már említett sírkövek, – másutt szarkofág, oltárkö, szórványos érmek és cserepek lelőhelyei szokás szerint jól követhetőek e nyomvonal mentén.

Az első két itt állomásozó lovascsapat nevét (*ala Hispanorum I.* és *ala I. Hispanorum Auriana*) régóta ismerjük. Birodalmon belüli feladataikat, pannon területre vezénylésüket, illetve Pannoniából való távozásuk időrendjét még követni lehetett (TÓTH-VÉKONY 1970 133–161). De vajon melyik egység, pontosabban mikor építi a tábornok, amelyből azután ide temették a sokszor név szerint ismert katonákat (*Reginus Troucetist*, vagy *Claudius Severust*)? Gondoltuk —, ha a Corvin téren temetőt találunk, a sírmellékletek datálásával közelebb kerülünk a római hódítás kezdeti időszakának jobb megértéséhez. Vártuk a „limes-út” felbukkanását és 1989 évi tapasztalatok (Horváth M. Attila leletmentése és szíves közlése) alapján ismét feltehetjük a vitatott kérdést: laktak-e kelták Várhegy lejtőin?

Nem szeretnénk dodonai választ adni a felvetett problémákra. 67 római korból való sírt, két tucat era-

1995 15-22; 1996 12-13; 1997 399-404). Traces indicating construction activity, possible by the Roman military, were discovered southeast of Bem Square, within the area bordered by Csalogány, Fazekas, Medve and Kacska Streets, respectively (GARÁDY 1943 210). The north to south military road must have run in front of the defensive ditch(es) and eastern wall of the fort (although these latter have not yet been identified), and largely corresponded to modern day Fő Street (see KABA 1963 259-298). It is certain that by the last third of the AD 1st century this Roman road had already been built and the cemetery was also in use. It served as burial grounds for Germanic/Celtic inhabitants in the north and south (!), while naturally, Italian mercenaries and civilians were also entered here. After a time, “...the cemetery stretched along the Danube’s bank, down to the end of present-day Víziváros.” (RADNÓTI 1955 25). Grave stones (already mentioned in relation to the Szalag Street site), in other cases sarcophagi, altar stones as well as sporadic coins and sherds were regularly found along the road.

The names of the two cavalry units which were stationed here have long been known (*ala Hispanorum I.* and *ala Hispanorum Auriana*). Their duties within the empire as well as the time

4. kép

viszkusz (kelta) objektumot, vermet, hulladékgödöröket, lakófelületeket és tűzhelyeket tártunk fel (4.kép). Szinte nem volt hozzáférhető, vagy későbbi korokban bolygatatlanul hagyott 10 m², ahol ne került volna elő valamilyen ókori tárgy. Statisztikánk 1998 január első felében további 12

5. kép

schedules of their dispatching to and withdrawal from Pannonia could also be followed (see E. TÓTH - G. VÉKONY 1970 133-161). It remains a question, however, which unit built this fort and whose soldiers, often known by name (*Reginus Troucetus* or *Claudius*

Severus), were buried here. It was hoped that the discovery of a cemetery at Corvin Square would yield grave goods whose dating would be instrumental in better understanding the early phase of the Roman conquest. We also expected the "limes road" to come to light. In addition, (on the basis of rescue excavations and subsequent kind personal communications by Attila M. Horváth) we could again raise the much debated question of whether Celts ever occupied the slopes of the Buda Castle Hill. Instead of coming up with a Dodo-

6. kép

római kori sírral és 6 kelta gödörrel jávult, de ténylegesen a terepi munka félidejében járunk, a leletanyag feldolgozását épp csak megkezdjük, – ez határozza meg az alábbi beszámoló jellegét és hiányosságait.

7. kép

naean answer to these questions the following should be considered: Sixty-seven Roman Period graves, two dozen Eraviscan (Celtic) features, storage and refuse pits as well as houses and fireplaces were excavated (Figure 4). Almost no accessible or undisturbed surface larger than 10m² was found that would not have contained artifacts from classical times. Our inventory was already further enriched by 12 Roman Period graves and 6 Celtic pits during the first half of January 1998. In fact, however, we are only half way through field work and the evaluation of finds has just started. This also determines the character and incompleteness of this interim report.

Forty-three of the 67 burials representing the Roman Period were cremation graves. In some cases, the ashes were brought from a different cremation site and then scattered in the grave (Figure 5; Figure 3, No. 2). In the other form of cremation (Figure 6; Figure 3, No.1.), the body was burnt on the spot (*bustum*). Within the first group, three smaller features dated to the

A római kort képviselő 67 temetéséből 43 „hamvasztásos rítusú”, ahol a sírgödörbe a közös égetőhelyről hozott hamvakat – úgymond – csak beszórták (5.kép, 3.képen 2.), vagy más esetben (6.kép, 3.képen 1.) a temetés helyén égették el a testet (*bustum*). Előbbiek között külön említést érdemel három, Kr.u. 1. század 2. felére (?) datálható kisebb objektum, melyekbe kerámia-, vagy üvegurnában ásták el a hamvakat (7.kép, 3.képen 3.). A hamvasztásos sírok többségének alapformája lekerekített sarkú, vagy szögletes téglalap. Ezen belül hosszabbak (kb. 60–80 (170–180 cm-es) és rövidebbek („gyermek”-méretűek: 40–60 (110–130 cm-es) voltak elkülöníthetőek.

8. kép

second (?) half of the AD 1st century, are especially worth mentioning. The ashes were buried in these graves in glass and ceramic urns respectively (Figure 7; Figure 3, No. 3.). The basic plan of most cremation graves is oblong with angular or rounded corners. Longer (approximately 60-80 (170-180 cm) and shorter (“child size”: 40-60 (110-130 cm) varieties could be distinguished among them. The long axis of these burials was usually oriented north-west-southeast, with their deviations to the northwest coinciding with the long axis of Fő Street (!). They occurred everywhere individually, without forming particular clusters in the alluvial deposits that filled the deepest section of the investigated area (northeastern and southeastern zones, at an average altitude of 101 m above the mean Adriatic Sea level), and in the eroded clayey humus of the highest parts elevated in the direction of Castle Hill (western section of the excavated surface, approximately 103 m above the Adriatic Sea level). Some of the graves were covered by unworked stone slabs and broken stones. The same materials were sometimes used in lining the walls of the grave pit (Figure 8; Figure 3, No. 4.). The majority of these graves date to the time period between the end of the AD

Hossztengelyük többnyire északnyugat– délkeleti tájolású, Északnyugat felé való kitérésük azonos a Fő utca vonalával (!). Nem csoportosan, hanem egymástól elkülönülve fordultak elő mindenütt, az átkutatott terület legmélyebb folyami üledékes rétegében (északkeleti és délkeleti zónák, az adriai középtérték felett átlagosan + 101 m) és a Várhegy felé emelkedő terep legmagasabb, erodáló, agyagos humuszrétegeiben (a megmunkált terület nyugati szélén; kb. + 103 m). Némelyiket megmunkálatlan kőlapokkal fedték, tört kövekkel borították be, vagy ugyanilyenekkel a sír oldalát bélelték (8. kép, 3.képen 4.). Többségük a Kr.u. 2. század vége és 3. század második fele közti időszakra keltezhető. Egy csonka, – középkori pincefallal átvágott – sírban 2 db, C.T.SVC. mesterjegyes észak–itáliai *terra sigillata* csészét találtunk (Kr. u. 1. századi *paropsis*; Ohlenroth 3:8. típus). Biztosan a 4. század harmadik negyedében került a temetőbe egy *CONSTANTINOPOLI* köriratú éremmel datálható sír. Volt olyan eset is, hogy a halottal 7 db (!) egyforma, *FORTIS*-típusú méceszt temettek el. Általában rossz megtartásúak a hamvasztásos sírokból származó bronz-, csont-, vagy üvegtárgyak. Valamivel jobb minőségben maradtak meg az érmek. Sok az ép kerámia, két sírban aranyozott

2nd and second half of the AD 3rd century. Two *terra sigillata* cups from Northern Italy, stamped C.T.SUC. (AD 1st century *paropsis*; Ohlenroth type 3:8) were found in one of the disturbed graves (cut across by the wall of a medieval cellar). Another grave could be dated on the basis of a coin with the text *CONSTANTINOPOLI* running around it. In one case, seven (!) identical, *FORTIS* type lamps were also entered with the deceased. In general, the bronze, bone and glass artifacts recovered from cremation graves are poorly preserved. Coins usually survived in a somewhat better condition. Numerous pieces of pottery were found. Two graves contained gilded glass beads and a gold-leaf covered terra cotta fragment respectively.

Inhumation graves offer a more complex picture both in terms of their stratigraphy and grave goods. Nevertheless, these burials did not form clusters or rows either.

The head of the deceased in the majority of inhumation burials were oriented to the north. The poorly preserved skeletons lay on their backs. Some of the burials contained few or no grave goods at all. In these latter cases, the grave was usually in stratigraphic position and the surviving remains from the attire (shoe nails, belt buckle, fibula) could be

9. kép

üveggyöngyöt, ill. aranyfüsttel futtatott terrakotta töredékeket találtunk.

Mind rétegtani helyzetüket, mind pedig mellékleteiket vizsgálva összetettebb képet mutatnak a csontvázas sírok, bár ezek sem alkotnak összefüggő csoportokat, vagy sorokat. Többségükben fejfel — szinte pontosan — a mágneses észak felé (hátára) fektetett, rossz megtartású csontvázak kerültek elő. Melléklettel alig ellátott, sőt melléklet nélküli sír is akadt. Ezekben az esetekben rendszerint rétegtani helyzetük, vagy a ruházatra utaló nyomok (cipőszegek, övcsat, fibula) döntötték el, hogy a sírok a római korhoz köthetők, s már az is szerencsés esetnek számított, ha római keramika volt valamelyik halott mellett. E sírok szinte

used in identifying the Roman Period origins of the grave. Even the discovery of Roman Period ceramics was a lucky rarity in the burials. However, in almost all of these burials, iron nails originating from the coffins could be identified.

It is possible that the five inhumation burials oriented south to north (similarly to the cremation graves) represent a separate ethnic group. Two of these may have belonged to children of 10 to 12 years of age. They were accompanied by rich grave goods, including glass and ceramic artifacts (*Figure 9; Figure 3, No. 5.*). The proportion of young people, children or newborn babies is high in both groups of inhumation graves.

In four cases, the heads of the deceased were oriented towards the west or northwest. One of them was an infant buried without grave goods. Another grave contained the remains of an adult, buried in a coffin and accompanied by a hexagonal flask. In two other inhumations, skeletons lay in contracted positions on their left and right side respectively, however, these burials contained no grave goods either. In the absence of artifacts, these latter two may only be provisionally dated to the Roman Period.

In only one of the graves was the

mindegyikében találtunk koporsóhoz tartozó vasszegeket.

Talán külön etnikumot képvisel őt, a hamvasztásos sírokkal egyező, de dél-északi tájolású csontváz. Közülük kettő, 10–12 éves gyermek lehetett, igen gazdagon ellátva melléklettel, üveg- és kerámia-tárgyakkal (9. kép, 3.képen 5.). Mindkét csontváz csoporton belül sok volt a fiatal, a gyermek, vagy újszülött.

Négy esetben fektették a halottat fejjel nyugat, vagy északnyugat felé. Közöttük volt egy melléklet nélküli temetett csecsemő, egy hatszögletű, hasábos üvegpalackkal koporsóba eltemetett felnőtt, ill. egy balra és egy jobbra zsugorított, melléklet nélküli csontváz. Ez utóbbi kettőt melléklet hiányában egyelőre csak feltételesen nevezhetjük római korinak.

Egyetlen csontváz feküdt fejjel kelet felé, háton, mellékletek nélkül. Lóval együtt temettek el egy fejjel délnyugati irányba fektetett halottat. A közvetlenül mellette, nyugatra lévő, észak-déli tájolású sírban, átfúrt, Kr.u. 4. századi bronzpénzt találtunk a halott halántéka mellett.

Tizenöt helyen figyelhettük meg azt az összefüggést, hogy a római sírokat korábbi, kelta objektumokba, vagy pusztulási rétegbe ásták bele. A legkorábbi sírok egyikét is ilyen *superpositio*-ban találtuk. Mindez azt jelenti, hogy a vízivárosi ala-tábor dé-

head of the skeleton oriented to the east. It lay on the back and was not accompanied by grave goods. Another person was buried with the head oriented to the southwest, together with a company of a horse. West of this burial, another north to south oriented grave was found. A perforated AD 4th century coin was found in this grave near the temple of the deceased.

The phenomenon in which Roman graves were dug into earlier Celtic features or destruction layers could be observed in fifteen cases. Even one of the earliest burials was found in such a superposition. All this means that the cemetery of the Viziváros *ala* town was opened (probably under the reign of Emperor Claudius) in a settlement area that had been abandoned by the local indigenous population. This fact, and the mere existence of an Eraviscus settlement here, should stimulate researchers to reconsider much debated relationships between the Gellért Hill fortified settlement (oppidum Eraviscorum; see B. BÓNIS 1959) and the Tabán industrial site (see L. NAGY 1936 and 1943). These connections are also related to the integration of indigenous populations into the Roman administration, the process of *romanization*, and especially the

li temetőjét – valószínűleg már Claudius császár uralkodása alatt – olyan területen nyitják meg, ahol az őslakosok telepe megszűnt. Ez a tény, de az eraviszkusz telep ittléte önmagában is arra sarkallja a kutatókat, hogy újra végiggondolják a gellér-hegyi erődített telep (*oppidum Eraviscorum*; BÓNIS 1959) és a tabáni ipartelep (NAGY L. 1936 és 1943) kapcsolatának, megszűnésének vitás kérdéseit, az itteni őslakosok római közigazgatásba való bevonásának, romanizációjának menetét, de főleg a római hódítást megelőző lakóhelyekről alkotott elképzeléseket.

A kötelező számvetés alapja — eddig — mintegy 30 késő kelta, ún. La Tène-D kultúrához tartozó objektum. Ezek fele kisebb-nagyobb, kerek alaprajzú hulladékgyödör, melyek két lakófelület köré csoportosulva helyezkedtek el (10. kép, 3. képen 6.). Az egyik „építmény” (11. kép, 3. képen 7.) jellegzetes földbe mélyített, lekerekített sarkú, téglalap alaprajzú putri volt. Fala cölöpök közé font, agyaggal betapasztott ágakból és nádból készülhetett, melyből csak a cölöpök helyét találtuk meg a gödör peremén. Könnyű (nád)tetejét, a kelet-nyugati hossz tengelybe állított nagyobb ge-

10. kép

ideas concerning pre-Roman habitation characteristics.

Our conclusions to date are based on the evidence of some 30 features from the Late Celtic La Tene Period. Half of these are both small and

11. kép

rendák tartották. Korát az omladékból talált kelta leletek fogják meghatározni, valamint a környezetében feltárt gödrök és vermek hulladéka, ill. az az ezüst érme, amely a viskó északi előterében lévő, karókkal határolt, letaposott járószinten feküdt. Egy békásmegeyeri típusú kemence zárta le a felület nyugati szélét.

12. kép

Az ásási terület északi harmadában hasonló építmény, vagy építmények állhattak (12.kép, 3.képen 8.). Némelyik beásás csak töredékeiben maradt meg és így bizonytalan, hogy mi volt eredeti rendeltetése, lakóhely, vagy verem. Igen érdekes padló és falmaradványokat találtunk a felület szélét határoló hulladékgödrökben.

Mindkét lakófelületen jól elkülöníthetőek voltak a vermek és a kerek alaprajzú, néha méhkas alakú hulladékgödrök. A vermek hosszúságuk, ovális alaprajzúak, meredek oldaluk általában kítapasztották és kiégették. Az egyikben eredeti helyén hagyott, ép tál feküdt (13. kép, 3.képen 9.), tele csont és fémmaradványokkal (!). Utóbbi leletünk – szürke, kihajló peremű, lapos tál (14. kép) – átvezet a kelta leletanyag általános ismertetéséhez.

large round refuse pits, grouped around two major habitation surfaces (Figure 10; Figure 3, No. 6.). One of the "buildings" (Figure 11; Figure 3, No. 7.) is a typical semi-subterranean house with an oblong ground plan with rounded corners. Its walls were probably made from twigs and reeds woven between stakes and plastered with mud. However, only the holes left by the stakes were found around the edge of this feature. Its relatively light thatched roof was supported by a beam oriented to the east-west placed on vertical posts. It should be possible to date this feature on the basis of the Celtic finds found in its fill, as well as sherds that came to light from the refuse and storage pits around this dwelling. In addition, a silver coin was also found on the trampled

Szinte majd minden kelta gödörben találtunk az előbbihez hasonló, besimított felületű, vagy vonaldíszes szürke cserepeket, fésűs díszítésű „grafitos fazekak” töredékeit, szürke hombártöredékeket és többféle (minőségű, anyagú, színű stb.) házikerámiát. Több gödörből került elő vörös-fehér, sávos festésű díszkerámia, zárt rétegből származott egy kis üvegyöngy és szintén veremből került elő egy ún. „golyvás díszítésű”, kék üveggarperec töredék is. A széles választékból nem hiányzik néhány ritka forma, pl. kétfülű ivóedény (*kantharos*), sem a „miniatűr” edény. Az északi lakófelület néhány gödrének cserépanyaga ősbib (kora vaskori) hagyományok továbbélésére utal.

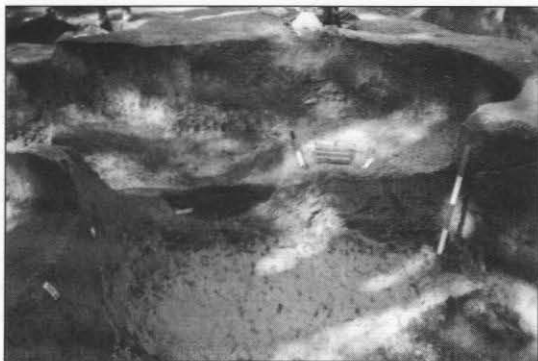
Gyulai Ferenc gyors archeobotanikai értékelésének köszönhetően már most tudhatjuk, hogy az itt élők egyik legfontosabb étkezési növénye az árpa volt, s arra, hogy gabonájukat helyben dolgozták fel őrlőkő-töredékek mellett utal a földmintákból nyert nagymennyiségű cséplési hulladék. Vadászott állatok csontjai, halszállkák és hálónéhezékek jelzik, hogy mi lehetett a teljesebb étrend.

Faszén, hamu, össze-

walking surface in front of the dwelling's northern side that had been fenced in by stakes. The western edge of this surface was closed off by an oven of Békásmegyery type.

A similar building, or actually several buildings, may have stood in the northern third of the excavation area (*Figure 12; Figure 3, No. 8.*). Some of the features survived only in the form of fragmentary evidence. The original function of such features, therefore, cannot be identified with certainty. They may equally well have been dwellings or storage pits. A very interesting floor and wall fragments came to light from the refuse pit that lay on the border of the northern edge of the investigated area.

Storage pits as well as round, sometimes beehive-shaped refuse pits could be clearly recognized in

13. kép

14. kép

égett sárfal és padlótöredékek a gödrökben, majd mindenütt azt jelezték, hogy az ittlakóknak sürgősen "menniük kellett". Értékesebb fémtárgyainkat magukkal vihették, mi már csak néhány bronztöredéket találtunk utánuk. A cserép maradhatott, akár éppen is (14.kép). Hogy a hódítók békéje mikor követelte meg a távozást, az csak a leletek időrendje alapján lesz megmondható, — a terepi munkák befejezése után.

Hable Tibor

Irodalom–Literature

BÓNIS 1969 – É. BÓNIS., Die Spätkeltische Siedlung in Gellérthegy–Tabán in Budapest 1969. –
GARÁDY 1943 – GARÁDY S., Je-

both surfaces. The storage pits had elongated ovoid ground-plans. Their steep walls were usually plastered and fired. An intact, *in situ* bowl was found in one of these (Figure 13; Figure 3, No. 9.). This bowl was full of metal remains and bone (!). This latter artifact, a gray, flat bowl with an everted rim

(Figure 14), leads us to the general description of the archaeological material.

Almost all Celtic pits contained similar sherds with smoothed, gray surfaces and linear decoration, fragments of "graphite pots" with combed decoration, sherds from gray storage vessels and a great variety (different qualities, raw materials and colors) of domestic ceramics. Decorative ceramics with painted red and white bands were found in several pits. A small glass bead came to light from a closed layer and the fragment of a blue glass bracelet with a bulbous design was recovered from a storage pit. This broad variety of artifacts also includes rare forms such as the two-handled drinking vessel (*kantharos*)

lentés az 1936–42. évben végzett ásatásokról. Bud. Rég. 13 (1943).

KABA 1963 – KABA M., Római kori épületmaradványok a Király fürdőnél. Bud. Rég. 22 (1963.)

KÉRDŐ 1995 – H. KÉRDŐ K., A Víziváros római kori beépítettségének kutatása 1991–1994. Aquincumi Füzetek 1 (1995) 15–22.

KÉRDŐ 1996 – H. KÉRDŐ K., Leletmentés a vízivárosi római kori tábornótól nyugatra. Aquincumi Füzetek 2 (1996.) 12–14.

KÉRDŐ 1997 – H. KÉRDŐ K., Zur Frage der Lokalisierung des Auxiliarkastells von Víziváros (Wasserstadt). In: Akten des XVI. International Limeskongress in Rolduc, 1995. (1997) 399–405.

NAGY L. 1936 – NAGY L., Tabán a régészeti ásatások világában. Tanulmányok Budapest Múltjából IV. 1936 18–22.

NAGY L. 1943 – NAGY L., A középkori Kelenföld (Tabán) római kori hagyatéka. Bud. Rég. 13 (1943) 447–462.

RADNÓTI 1955 – RADNÓTI A., Buda régészeti emlékei. Magyarország műemléki topográfiája IV. Budapest Műemlékei I. 1955 13–35.

TÓTH - VÉKONY 1970, E. TÓTH – G. VÉKONY, Pannoniens Geschichte in Zeitalter des Vespasianus. Acta. Arch. Hung. 22 (1970) 133–161

or miniature pottery. The sherd material from some pits in the northern habitation area seems to indicate the survival of a more ancient, early Iron Age tradition.

Thanks to the macrobotanical analyses carried out by Ferenc Gyulai, it is already known that one of the most important crops of people living here was barley. The fact that they processed grain in this area is not only shown by mill stones but also by the great quantity of threshing refuse recovered from soil samples that were taken here. The bones of wild animals and fish, as well as net weights reflect additional aspects of the diet.

Charcoal, ash, burnt fragments of mud walls and floor plastering found in these pits all showed that the inhabitants had to abandon this settlement in a great hurry. They probably took their more valuable metal objects with them so that only a few pieces of bronze were found. Some of the pottery may even have survived (Figure 14). The question of whether this abandonment was the result of the “conqueror’s peace” can be answered only by working out the detailed chronology of these artifacts, once field work comes to an end.

Tibor Hable

Előzetes jelentés a Bécsi út 44. sz. alatt végzett leletmentésről

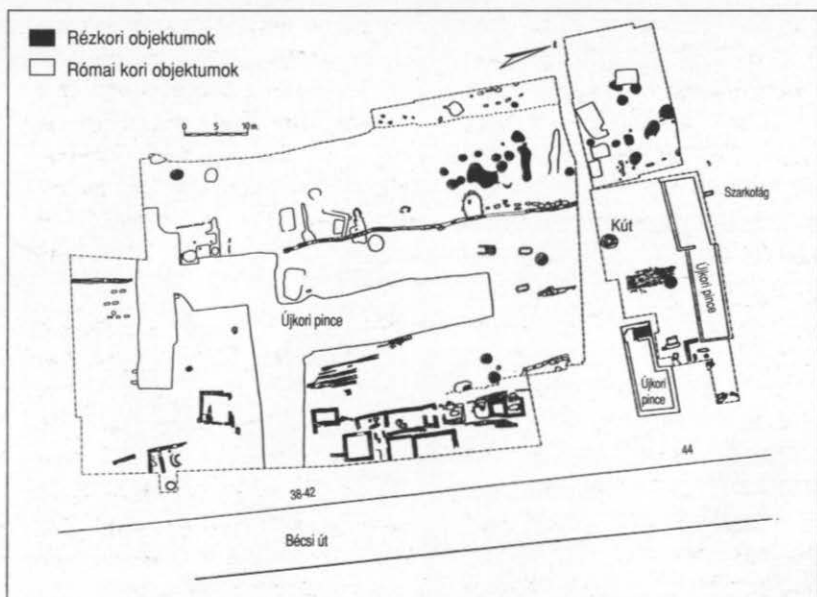
(Bp., III. ker. Bécsi út 44.)

A lelőhelyen májustól decemberig három alkalommal végeztünk építkezéshez kapcsolódó, megelőző feltárást 1997-ben. Ez a munka mind topográfiai, mind régészeti szempontból az előző években feltárt Bécsi út 38–42. sz. telken lévő lelőhely logikus folytatásának tekinthető, amelyre utalni szükséges. (BERTIN 1996 18–26.)

Preliminary report on the rescue excavations carried out at Bécsi Street 44

(Bp., District III, 44 Bécsi Street)

As the result of proposed construction work at this site, rescue excavations were carried out on three occasions between May and December in 1997. It must be pointed out that this work should be considered the logical continuation of excavations carried out at lots 38 to 42 on Bécsi Street during previous years (BERTIN 1996 18–26).

15. kép

A területen két jellegzetes történelmi korszak (akárcsak a Bécsi út 38–42.sz. alatt), mégpedig a rézkori Bádeni kultúra és a római kor leletei kerültek napvilágra (15. kép).

Már az előző évben megállapítottuk, hogy a rézkori település egy, a dombok alján fekvő természetes teraszon alakult ki. (BERTIN 1996 18–19) Feltételezésünket megerősítette, hogy az új feltárás során előkerült gödrök is a dombok lábánál sorakoznak, a Bécsi út 38–42.sz. alatt talált gödrök által kijelölt sávban. A gödrök száma tíz, kapcsolódik hozzájuk egy, talán házként szolgáló objektum és egy tűzhely. Vastag falú, kézi kerámia, jobban eldolgozott, finomabb kerámia, állatcsont és nagy mennyiségű, dunai kagyló alkotja a leletanyagot. Az objektumokból famintákat is vettünk, melyeknek elemzése a kocsánytalan tölgy (*Quercus petraea* (Matt.) Lieblein), a kocsányos tölgy (*Quercus robur*), egy fenyőfajta (*Taxus Baccata*) és nád (*Phragmites Australis* (Cav.) Trin) jelenlétét mutatta ki, melyek Budapest területén jól ismert fajok. A gödrökből vett földmintákban elszenesedett búza- és árpamagvak voltak. A feltárást figyelemmel kísérte Endrődi Anna és Horváth Attila, a fameghatározásokat Dr. Babos Károly, a növényi magvak meghatározását Gyulai Ferenc végezte.

Similarly to the sites at Bécsi Street 38 and 42, the artifacts brought to light here represent two periods: the Copper Age Baden culture and the Roman Period (Figure 15).

It had already been established last year that the Copper Age settlement had been established on a natural terrace at the foot of rolling hills (BERTIN 1996 18-19). This hypothesis has been supported by the discovery of new pits along the line of these foothills during the course of recent excavations within the band that was outlined by the pits excavated at Bécsi Street 38 and 42. The number of newly excavated pits was 10, in addition to a feature that may possibly have served as a house as well as a fireplace. The find assemblage is composed of thick-walled domestic pottery, more elaborate, fine ceramics, animal bones and quantities of riverine mussel shell from the Danube.

Samples of wood were also collected at this site. Their analysis has shown the presence of durmast oak (*Quercus petraea* (Matt.) Lieblein), common oak (*Quercus robur* L.), common yew (*Taxus baccata* L.) and common reed (*Phragmites australis* (Cav.) Trin). These species were well known in the Budapest area.

Excavations have been monitored by Anna Endrődi and Attila

A római korban is a korábban, délebbre megfigyelt településszerkezet szerves folytatásának bizonyult a lelőhely. A dombok lábánál, a rézkori gödrökkel azonos zónában, az elmúlt évben feltárt római kori gödrökkel azonos korú objektumokat találtunk. Négy zárt leletsoportot különíthetünk el: kettő ház lehetett, kettő pedig kis kamra. Ez utóbbi egyikének északi részén egy nyers agyagtéglából rakott falat találtunk, míg az objektum északkeleti sarkában, annak aljára omolva egy nagyméretű *dolium* volt. A részben restaurált *dolium* nagysága arra utal, hogy az edény a helyiség nagy részét elfoglalta, s ez alapján valószínű, hogy tároló- és nem lakóhelyiségről van szó. Végül a negyedik objektum minden valószínűség szerint állatok karámjaként szolgálhatott. Erre utal, hogy alja teljesen egyenetlen volt, az objektumot pedig körben alacsony kőfal vette körül, s úgy tűnik, semmiféle tetőszerkezete nem volt, mivel cölöplyukat nem találtunk. A kőfal mindhárom oldalának maradványát az objektum aljára, befelé dőlve találtuk, ennek alapján magassága csak mintegy egy méter lehetett. Az objektum egyik oldalának kidőlt fala alatt *in situ* az altalajba ásott, elkorhadt, de nem elszenesedett „favályút” is találtunk. A vályút egy körülbelül egy méter hosszú, hosszú-

Horváth, wood remains were identified by Károly Babos, plant seeds were analyzed by Ferenc Gyulai.

Already during Roman times, this settlement seems to have represented the organic continuation of the settlement structures observed to its south. Roman Period features, coeval with pits that had been discovered during the previous year, were found along the foothills within the zone of Copper Age pits. Four distinct groups of artifacts could be distinguished. Two of them originated from what once may have been houses, while two came from small enclosures. One of these latter had a wall made of raw mud-brick at its northern wall, while collapsed remains of a large *dolium* were found in the northeastern corner of the same feature. The size of this partially restored *dolium* shows that this vessel must have occupied most of the feature which makes it likely that this place was a storage room rather than a dwelling. Finally, the fourth feature, in all probability, was a corral in which animals were kept. This is suggested by its completely uneven floor surface as well as the fact that it was surrounded by a low stone wall. In addition, no post holes or any other evidence of a roof structure could be detected here. Remains of the stone wall were found, on all

ban kettévágott fatörzsből vájták ki, melynek falvastagsága 5 cm. A vályút esetleg magok számára helyezték el a „karámban”. Az objektum alján igen kis mennyiségű leletanyag került elő, mely a cserepek állapotja alapján, feltehetőleg későbbi eróziós folyamatok során kerülhetett oda.

A leletanyag első, gyors átekintése alapján az objektumok egykorúak a Bécsi út 38–42.sz. alatt feltárt hasonló jellegű, római kori objektumokkal, s használatuk ugyancsak a 2. század elején fejeződik be. A telepnek az ez évi feltárás során előkerült részén sem lehetett pusztítás vagy tűzvész nyomait kimutatni. A leletanyag töredékes jellege alapján is arra következtethetünk, hogy a telep lakóinak nem gyorsan és nem közvetlen pusztítás hatására kellett lakóhelyüket elhagyni. A költözés okát egy Aquincumban, feltehetően a 2. század elején végbement településszerkezeti változásban kereshetjük.

Az objektumok földmintáiban sok, elszenesedett gyümölcs- és zöldségféle magját találtuk. Az eredmények azt mutatják, hogy sokféle, nem itáliai, hanem helyi, az őslakos kelták által kedvelt- növényi kultúrát termesztettek. Ennek alapján joggal feltételezhetjük, hogy az eraviszkuszok a 2. század elején is, — csakúgy mint az eraviszkusz nők viseletükben, — táplálkozási szokásaikban meglehe-

three sides, fallen into the feature. This rubble shows that the original wall must have been only approximately 1 m in height. Below the ruins of one of the stone walls, the remains of a wooden feeding trough were found. It was found *in situ*, dug into the subsoil. The wood of this trough was not carbonized. It was made from an approximately 1 m long segment of a tree trunk split lengthwise, with a wall thickness of 5 cm. It is possible that this trough was used in serving grain within the “corral”. A small set of sherds was found at the bottom of this feature. On the basis of their poor preservation, however, it may be presumed that they were washed into the feature during subsequent erosion and thus formed a secondary deposit there.

The first, rapid impression offered by this material is that these features are coeval with similar Roman period features recovered at the site of 38 to 42 Bécsi Street. This means that they must have been abandoned at the beginning of the AD 2nd century. No traces of destruction or catastrophic fire were discovered even in the section excavated this year. The fragmented state of find material also seems to indicate that the inhabitants of this settlement did not have to flee some destructive attack. They may have decided to move when the

tősen tradicionálisak, konzervatívok voltak, annak ellenére, hogy természetesen sok szokást és tárgyat vettek át Rómától.

Feltártunk egy száraz falazással készült kőbélletű kutat is, mely megerősíti a lelőhely település jellegét a római kornak ebben az időszakában. A kútban, melyet öt méter mélyre kellett ásni, hogy elérjék a földalatti természetes vízfolyás szintjét, kevés leletanyag volt. Így nincs kellő információnk, hogy megállapíthassuk a kút használatának időtartamát. Csak egy szinte teljes amfora volt az alján, melyet véletlenül ejthettek vízmerítés közben a kútba (16. kép).

A terület Bécsi út mellett lévő zónájában a római kori sírkertek északi folytatását találtuk. Sajnos a teleknek ezen a részén a régészeti rétegeket egy 18. századi ház építésekor szinte teljesen elpusztították, miután a ház két pincéjét egészen az alatalajig leásták. A még álló műemléképület, megmaradásra javasolt falai között folytatott, szondázó jellegűnek mondható kutatás során azonban még így is két római kori sírkertet sikerült részben megtalálnunk. Közülük az egyikhez tartozó, töredékes sírkövet is a helyén találtuk, mely még így – töredékesen is – 1,9 m magas. Sajnos éppen a kő felső részét pusztították el, melyen a

settlement structure of Aquincum changed around the beginning of the AD 2nd century.

Carbonized seeds from many fruits and vegetables were recovered from soil samples gathered at this site. These results show that the indigenous Celtic inhabitants of the site grew local cultigens rather than plants cultivated in Italy. On the basis of macrobotanical evidence, thus, one may hypothesize that (similarly to *Eraviscus* female attire) *Eraviscus* diet at the beginning of the 2nd century maintained traditional aspects, in spite of the fact that many Roman customs and objects had been adopted by this Celtic tribe.

A stone-lined, dry masonry well was also excavated which confirms the settlement character of this site during the phase of the Roman Period studied here. This well, which had to be dug down to a depth of 5 m in order to reach the natural ground water, contained but a few artifacts. Therefore, there is not enough information available to estimate the time span during which this well was in use. Only an almost intact amphora was found at the bottom. It may have fallen into the well when water was drawn from it (Figure 16).

The northern continuation of Roman grave gardens was found

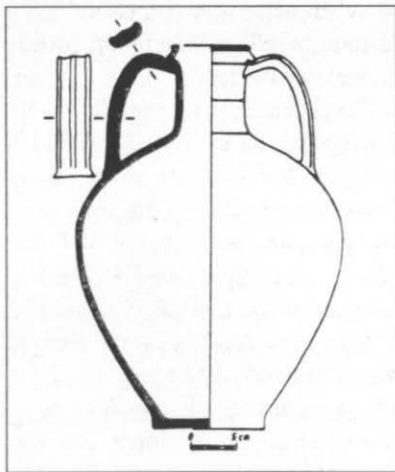

16. kép

díszítés és a feliratok lehettek. A sírkerthez tartozó sírok nem kerültek elő, azonban – a stratigráfiai vizsgálatok alapján – később beásott bolygatott hamvasztásos temetkezések nyomait találtuk, korjelző mellékletek nélkül (17. kép).

A terület feltárásában közreműködött a BTM Középkori Osztálya részéről Kárpáti Zoltán, a területen azonban nem találtunk középkori réteget vagy objektumot.

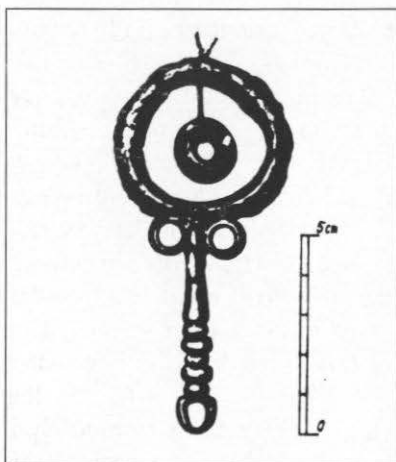
Az újkort képviselő, a 18. század közepe táján épített ház, falkutatását és műemléki helyreállítását az Országos Műemlékvédelmi Hivatal munkatársai végezték. Munkájukat segítettük többek között a déli pincében egy kis szonda ásásával,

within the stretch of this area that parallels Bécsi Street. Unfortunately, archaeological layers in this section of the lot were almost entirely destroyed during the 18th century construction of a house since two cellars from this building were dug down to the depth of the subsoil. Even this way, however, two Roman Period grave gardens could be partially recovered in what may be considered a test trench opened between the preserved walls of this hypothesized architectural monument. One of them even had the fragmented gravestone in place, which in this state was 1.9 m tall. Unfortunately, it was exactly the top section of this stone, which must have contained

melyben négy egymást követő, om-lásréteggel elkülönülő újkori padló-szintet tártunk fel.

Összegzésképpen megállapíthat-juk, hogy a Bécsi út 44. sz. alatt két történeti korszak már korábban is ismert (Bécsi út 38–42. sz. alatt) lelő-helyének feltárását folytattuk. A ko-rábbi időszakból a Bádeni kultúra településrészlete került elő, gödrök-kei, egy esetleges lakóépülettel és egy tűzhellyel. A telep egy, a Duna fölött magasodó, természetes tera-szon terült el. A római korban ugyanezen a természetes teraszon létesült a 2. század elejéig haszná-latban lévő, a helyi kel-ta-eraviszkusz lakossághoz köthető telep. A telep felhagyását követő, későbbi temetkezési hely tovább

17. kép

both inscriptions and ornaments, that was destroyed. The graves themselves, however, could not be found. On the basis of stratigraphic investigations, traces of disturbed cremation graves that had been dug subsequently into this area were also revealed. However, they yielded no finds with dating value (Figure 17).

This excavation was attended by Zoltán Kárpáti on behalf of the Medieval Department of the Buda-pest History Museum. However, no medieval levels or features were found.

Research and reconstruction of the mid-18th century, Modern Age house were carried out by employ-ees of the National Ancient Monuments Inspectorate. Their work was, among other things, sup-ported by archaeological excava-tions in a small trench that was opened within the southern cellar. These revealed four subsequent, Modern Age floor levels separated by layers of rubble.

In summary, it may be said that excavations at the site of Bécsi Street 44 revealed new details of two his-torical periods, whose layers had already been uncovered at the site of Bécsi Street 38 to 42. The earlier of these periods was represented by settlement remains of the Copper Age Baden culture including pits, a

húzódik északi irányban a római út mentén, melyet a Bécsi út két oldalán sikerült azonosítanunk.

Patrice Bertin

Irodalom – Literature

BERTIN 1996 – BERTIN, P., Előzetes jelentés a budaújlaki temető leletmentő ásatásáról. *Aquincumi Füzetek* 3 (1996) 18-26.

possible dwelling and a fireplace. The settlement was located on a terrace above the level of the Danube river. On the same terrace, a local Celtic Eraviscus settlement was established which functioned until the beginning of the AD 2nd century. Following the settlement's abandonment, burials in this area extended toward the north along the Roman road. The edges of this settlement could be identified.

Patrice Bertin

Újabb épületek az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában

(Bp., III. ker. Fényes Adolf utca
4.)

A Fényes Adolf utca 4. telken épülő irodaház előzetes régészeti feltárásán Aquincum *canabae*jának délkeleti negyedében (PÓCZY 1983 252–273) a limesút keleti széle és az azt kísérő 1–3. századi épületsor homlokzati frontjának részletei kerültek napvilágra.

A közvetlen környéken a III. kerületi Rendőrkapitányság épülete alatt a limesút nyugati széle és a terület északi részén egy lakóház déli homlokzatrészlete, a terület déli részén pedig egy hosszúház ismert 1987/88-ból. A Lajos utca 122. előzetes feltárásán egy kelet–nyugat bekötőút és az azt kísérő hosszú ház *porticusa* és zárófala került elő 1993-ban. A Pacsirtamező utca 3–11. telken pedig a limesútról az *amfiteátrumba* vezető bekötőút mentén az 1–4. századi beépítettséget figyelhettük meg 1989–1991 között.

A római katonaváros déli szélén, a limesút mentén folytatott régészeti kutatások alapján a terület a római hódítás kezdetétől lakott volt. Az 1. század második felében már a Flórián tér körzetében legio- és legalább

A new discovery of build- ings in the southeastern region of the Aquincum Military Town

(Bp., District III, 4 Fényes Adolf
Street)

Archaeological excavations that preceded the construction of an office building at lot 4 in Adolf Fényes Street brought to light remains from the southeastern quarter of the Aquincum *canabae* (PÓCZY 1983 252–273). These included the eastern edge of the limes road and parts of the street front of a row of buildings from the 1st–3rd c.

In the immediate neighborhood of this area, the western edge of the limes road was found under the building of the District III Police Headquarters. The southern facade of a building also came to light in the northern section of the same area. A long house is known from the 1987–1988 excavations carried out in the southern section of the investigated area. Preliminary excavations at lot 22 on Lajos Street in 1993, brought to light an east-west access road and the *porticus* and closing wall of an adjacent long house. Between lots 3 to 11 in Pacsirtamező Street traces of an AD 1st–4th century settlement were

egy alatábor létesült (NÉMETH 1990 675–682, NÉMETH – KÉRDŐ 1983 384–386, SZIRMAI 1990 683–688). A legkorábbi településszerkezet esetében kérdéses, a korai legiotábor canabaejához avagy az alatábor vicusához tartozhatott-e? A Fényes Adolf utca 4. telken előkerült, az 1–2. század fordulójára keltezhető palánkkerítés már a későbbi 2–3. századi telekhatár vonalát jelöli ki (18.kép). Tehát bizonyos, hogy az első tábor (táborok?) létesítésével egyszerre tűzték ki a katonai territórium határait, valamint a tábor körüli település insula és telekrendszerét.

A 2. század elején központilag kiépült a vízvezeték és a csatornahálózat. A katonaváros immár nagyvárosi jelleget ölt, lakótömbjeinek, *insuláinak* külső, utcai frontja jóformán teljesen beépül. A főutakra

observed during field work in 1989–1991.

As a result of archaeological excavations along the southern edge of the Roman Military Town it was concluded that this area had been inhabited since the beginning of the Roman conquest. As early as the second half of the AD 1st century, a legionary fortress and an *ala* fort were established near present-day Florián Square (NÉMETH 1990 675–682, NÉMETH – KÉRDŐ 1983 384–386, SZIRMAI 1990 683–688). In the case of the earliest settlement structure it remains a question whether it belonged to the *canabae* of the early legionary fortress or the *vicus* of the *ala* fort. The remains of plank fencing dated to the turn of the AD 1st and 2nd centuries, brought to light at Adolf Fényes Street 4, marks

the border of later, AD 2nd–3rd centuries lots (Figure 18). It seems certain, therefore, that the borders of the military territory, as well as the *insulae* system of the settlements that surrounded the fortress/forts, were delineated at the time the first fortress/forts were established.

18. kép

nyílván különálló, nagyjából négyzetes alaprajzú, nagyobb méretű igényesebb lakóházak állnak a gazdagabb családok számára.

Az eddigi kutatások alapján egy egy ilyen lakóház nagyjából 100 X 100 *pes* azaz kb. 30 X 30 m alapterületű lehetett. A Fényes Adolf utcában két ház tűzfalát tártuk fel, így az északi ház homlokzati részéből mintegy 7 m-es szakaszt, a déli házból pedig kb. 25 m-es szakaszt figyelhettünk meg, mintegy 5–8 m szélességben.

A legkorábbi, 1–2. század fordulójára keltezhető út nyugatabbra húzódhatott a megkutatott területnél. Az út mentén szélesebb zöldsáv lehetett, majd a telek palánkszerkezettű kerítése következett. Az ehhez a kerítéshez tartozó lakóház a telek belső felén állt, a mai Fényes Adolf utcai úttest, illetve a páratlan oldal még álló házai alatt.

A 2. század elején az utat megújítják, a házak már a telek külső utcai frontjára épültek. A legkorábbi ilyen lakóház kőalapozású, faszervezetű, agyagtéglákból épült. Az út felé faoszlopos *porticussor* húzódott (19.kép).

A 2. század folyamán az utat kiszélesítik kelet felé, az eddigi gyalogjáró a fedett *porticussor* alá kerül. A *porticus* szintjét megemelik, a ház kőalapozású, vályogtéglá falú,

At the beginning of the AD 2nd century water supplies and the drainage network were constructed centrally. The Military Town developed a real urban character, the outer, street fronts of its insulae were almost completely built-in. Large living quarters with square groundplans, tastefully built and opening to the main roads were available to the wealthier families.

To date, research has shown that the foundations of such houses measured 100 by 100 *pes*, that is, approximately 30 by 30 m. The fire walls of two houses were excavated in Adolf Fényes Street. Thus, a 7 m section of the northern and a 25 m section of the southern house could be observed.

The earliest road, dated to the turn of the AD 1st and 2nd century ran west of the investigated area. A green zone may have run along this road, bordered by the plank-like fencing of lots. The house that belonged to this lot stood inside the fence. Its remains may possibly be located below the street surface of Adolf Fényes Street and the still standing modern house on the odd house number side as well.

At the beginning of the AD 2nd century, the road was renewed and the houses were built on the external, street front of the lots. The earliest

19. kép

cseréppel fedett. A gyalogjárósor kialakításával az eddigi homlokzatsort egységesítik, az északi és a déli épület korai szakaszának homlokzata még nem volt teljesen egyvonalban. Feltehetőleg ekkor szedik ki és planírozzák el az északi épület homlokzati pillérét.

A 2-3. század fordulóján az utat lapkövekkel burkolják, a felmenő vályogfalakat kőfalakkal helyettesítik. Az út menti hatalmas pillérek és a belső masszív habarcsos kőfalak alapozása nyomán statikailag feltételezhető, hogy az épületre valószínűleg emeletet húzhattak.

A 3. századi folyamán a belső tere időnként átépítik, a padlószintet többször megújítják.

A lakónegyedet a katonaváros kiürítésekor hagyják el, de maga az épület a katonaváros város funkció-

such house had stone foundations with a wooden structure and walls made from clay bricks. A *porticus* with wooden columns opened to the street itself (Figure 19).

During the AD 2nd century, the road was broadened towards the east, the former sidewalk was transposed below the covered

porticus row. The level of the *porticus* was also raised. The house was built of adobe bricks on stone foundations and roofed with tiles. The formation of the new sidewalk resulted in a uniform street front, although the facades of the northern and southern houses under discussion here were not yet aligned. Presumably, it was at this time that the pillar of the building's northern facade was removed and its place leveled.

At the turn of the AD 2nd and 3rd century, the road was covered with flat stone slabs and the adobe brick walls were replaced by stone constructions. On the basis of the large pillars along the road and the massive, plaster foundations of the inner walls it may be concluded from a static point of view, that another

20. kép

jának megszűnése után is valamilyen formában használatban marad, falait csak a középkor folyamán kezdik elbontani (20.kép).

Madarassy Orsolya

Középkor

A későrómai katonaváros tervszerű kiűrését követően az elhagyott telteken lassú, természetes feltöltődés, humuszosodás indul meg. A középkor folyamán területünk mindvégig az óbudai városmagtól távolabb lévő, Szentjakabfalvával határos déli rész alig lakott vidéke marad. A közelben található egyetlen ismert jelentősebb épület a 14. század második felének elején felépülő klarissza kolostor. A közlekedés irányát a későrómai tábor délnyugati kapujához vezető út nyomvonalja jelöli ki. A használatkor fel-

storey was probably built on the top of this building.

During the AD 3rd century, the inner spaces were periodically rebuilt and the floor levels were renewed several times. These living quarters were abandoned at the time of the military evacuation, although the

building itself remained in some form of use even after the military function of the Military Town ceased. Its walls were only demolished sometime during the Middle Ages (Figure 20).

Orsolya Madarassy

The Middle Ages

Following the planned evacuation of the Late Roman Military Town, the lots abandoned were filled by natural deposits and humus formation began in them. During the Middle Ages this area always remained isolated from the Óbuda town center and became a sparsely inhabited area in its southern outskirts bordering on the village of Szentjakabfa. The only relatively significant building that survived in the area was the Clarissa Monastery that was built during the second half of the 14th century. The main direction

hordott és természetesen lerakódott sírnak az út keleti szélére való lemosódása vált megfigyelhetővé, amely 13-14. századi leleteket tartalmazott.

A feltöltődésből kilátszó római falak az épülő és átépülő város építőanyagszükségleteinek kielégítéséhez nyújtottak lehetőséget. Így a 2-3. századi porticusos ház jelentős pilléreit már a középkorban elkezdi kitermelni, amelynek nyomát területünk déli felén tártuk fel.

Ugyancsak ezen a részen került elő egy észak-déli tájolású, a falkiszedésekkel bolygatott, magányos temetkezés.

A városmaghoz közelebb eső északkeleti részen jelentéktelen mennyiségű 15. századi leletet tartalmazó vermet-gödröt készítenek, amelynek szomszédságában a római kori homlokzat egységesítéshez köthető falkiszedéseket megbolygatva, egy ugyancsak 15. századi betöltésű kutat ásna.

A török visszafoglalást követően az újraterlepülő város építkezései miatt folytatják a még mindig látható római falak kitermelését. Ebben az időszakban ássák a középkorhoz közel elhelyezkedő kutat is. A második hullámban történő (német) betelepülés idején tölthetik fel a területet jelentősen és megindul a beépítés, amelynél a megma-

of traffic is shown by the orientation of the road that had lead to the southwestern gate of the Late Roman military fortress. Its use disturbed and redeposited a grave on the eastern shoulder which naturally eroded and exposed artifacts from the 13th-14th century.

Roman Period walls visible in the fill served as a quarry, exploited in the building and renovation of the town. In such a way, the major support pillars of the AD 2nd-3rd century *porticus* house had already been removed in the Middle Ages, as is shown by the traces discovered in the southern section of the investigated area.

A single burial oriented north to south, disturbed by quarrying activity, was also found within the same area.

The northeastern section of the excavated area lay closer to the town center. A storage/refuse pit was found here that contained 15th century finds. A 15th century well was also found in the proximity of this spot. This well intersected with previous disturbances caused by the removal of walls when the Roman Period street front had been rebuilt into a straight, uniform style.

Following the reconquest of the area after Ottoman Turkish rule, constructions in the newly settled and renewed town further exploited the

radt antik falakra alapoznak. A telek déli részén, az utcafronton a jelentős bortermeléshez köthetően boltos kőpincét építenek.

Kárpáti Zoltán

Irodalom–Literature

NÉMETH 1990 – M. NÉMETH, Forschungen im Alenkastell von Aquincum. Akten des 14. Internationalen Limeskongress, Carnuntum 1986. (Wien 1990) 675–682.

NÉMETH-KÉRDŐ 1983 – M. NÉMETH-K. KÉRDŐ, Zur Frage der Besatzung von Aquincum in I. Jahrhundert. In: Studien zu den Militärgrenzen Roms III. Vorträge des 13. Internationalen Limeskongress, Aalen 1983. (Stuttgart 1986) 384–386.

PÓCZY 1983 – PÓCZY K., Az aquincumi katonaváros utcahá-lózata és fontosabb épületei a 2.-és és a 3. században. ArchÉrt 110 (1983) 252–273.

SZIRMAI 1990 – K. SZIRMAI, Chronologie der Auxiliarkastelle und des Legionslagers des 2.-3. Jh.-s in Aquincum. Akten des 14. Internationalen Limeskongress, Carnuntum 1986. (Wien 1990) 683–688.

Roman wall remains as quarries. During this same period, another well was dug, in the proximity of the aforementioned medieval well. At the time of the second wave of settlement, when German settlers moved in, the area was probably massively filled-in and landscaped. Significant construction activity at the time often used ruins from Antiquity as foundation walls. A vaulted wine cellar, associated with a prosperous viniculture, was built in the southern section of the area.

Zoltán Kárpáti

Fazekasműhely nyoma az aquincumi katonaváros délnyugati részében (Bp., III. ker. Kiscelli utca 73.)

A Kiscelli utca 73-ban, egy metodista imaház építése kezdődött. Az épület alapozását megelőzően, 1997. októberében a telken az Aquincumi Múzeum leletmentő ásatást végzett. A terület a római kori katonaváros nyugati peremén húzódik (21.kép), alig több mint 20 méterre attól a telektől, amelyen az 1928–29 évek folyamán Nagy Lajos két fazekas kemencét tárt föl (PÓCZY 1956 78–90). E fazekasnegyed nyugati széle valószínűleg a Bécsi út túlsó oldalán volt, ahol Parragi Györgyi a '60-as évek végén ugyancsak kemencéket és egy műhely nyugati zárófalát találta meg (PARRAGI 1971 60–79). Egyelőre bizonytalan, hogy mekkora a fazekas-

21. kép

Traces of a pottery workshop in the southwestern section of the Aquincum Military Town

(Bp., District III, 73 Kiscelli Street)

Construction of a Methodist chapel has begun at 73 Kiscelli Street. In October 1997, prior to digging the foundations for this building, the Aquincum Museum carried out rescue excavations in the area. The investigated surface lay at the western edge (Figure 21) of the Roman Military Town, some 20 m from the lot where Lajos Nagy excavated two kilns in 1928 and 1929 (PÓCZY 1956 78–90). The western edge of this potter's quarters was probably on the other side of present day Bécsi Road, where Györgyi Parragi also found kilns and the western wall of a work-

shop at the end of the 1960s (PARRAGI 1971 60–79). To date, the eastern extent of this potter's quarters

negyed kiterjedése kelet felé. Méltán várhattuk, hogy területünkön további kemencék vagy a kerámiagyártás más eszközei, hulladékai, esetleg fázekasműhelyhez kapcsolódó épületek kerülnek elő.

Az új imaházat 35 X 17 méter alapterületűre tervezték, ehhez csatlakozott egy parkírozó. Az alsó szint a mai járószint alatt 3 méternyi mélységben épült. A föld kitermelése során újkori jelenségeket, e században készült kerámiát, téglatörmelékét és egy összedőlt vályogfal maradványait figyeltük meg. A szomszédos emeletes lakóház falában, kelet felől római kori faragott kváderköveket és egy feliratos kő töredékét láttuk, a fal alapját három méternyi hosszúságban egy meghatározhatatlan korú, habarcsos kőfal alkotta. Az új ház hat pontalpra épült, a pontalapok helyén 3 X 3 méter felületű, 2 méternyi mélységű kutatóárok megnyitására volt lehetőségünk. A sárga feltöltődés, amit a mai járószint alatt láthatunk a kutatóárkokban még 1 méter mélységben folytatódott. Ezt egy keskeny, mindössze 10–20 centiméternyi vastagságú barna réteg követte. Ebben a rétegben római kori házikerámiák, tetőcserepek töredékei, apró bronztárgyak darabjai, kevés juh- vagy kecskecsont, az észak felőli kutatóárkokban pedig átégett agyagfal omladékai feküdtek.

remains uncertain. Therefore, it was reasonable to expect that additional kilns and other equipment as well as refuse and perhaps even buildings related to ceramic manufacturing would surface in this territory.

The new chapel was designed to cover a 35 by 17 m area with an adjacent parking lot. The basement was built 3 m below the modern walking surface. During the removal of earth, Modern Age phenomena, ceramics from this century, brick fragments and the remains of a collapsed wattle and daub wall were observed. Carved and dressed Roman stones and a fragment from an inscribed stone were identified in the wall of the neighboring, several storeys high house. The foundation of that wall was made from plastered stone of unknown age along a length of three meters. The new building was planned to be erected on six separate dot foundations. Test pits with a depth of 2 m, measuring 3 by 3 m were opened at the future places of these foundations. The yellow fill observed below the modern walking surface was found at a depth of 1 m in these test pits. This was followed by a narrow, 10-20 cm thick brown layer. This layer contained sherds of domestic pottery, fragments of roof tiles, small pieces of bronze objects and some bones from sheep or

A kerámiatöredékek anyaga általában magas vasoxid tartalmú. Téglavörösre és narancssárgára, egyes darabok feketére égettek ki vagy nyers színűek. Némelyik vörös edény felületét is ugyanilyen nyers színű agyagmáz (*engobe*) borítja. A töredékek kivétel nélkül korongon készült, vastag falú házikerámiák darabjai. A legtöbb edény lapos, 20–30 cm peremátmérőjű tál volt. A tálak pereme széles, lapos, kettős árkolással díszített, a Kiscelli utcai kemencék romjai között talált tálakéhoz hasonló. Ezen kívül volt a leletek között néhány hombár- és korsótöredék.

A tetőcserepek egyikén bélyeg látható. Sajnos, a bélyeg feliratából csak egy G betű felső része olvasható ki. A betű a LEG felirat része, a „legio” rövidítése lehet. A Kiscelli úton és a Bécsi úton feltárt kemencék mellett három legio bélyeges tetőcserepeit találták meg, — a *legio X. Gemina*, a *legio IV. Flavia* és leggyakrabban a *legio II. Adiutrix* gyártmányai, — valószínű hogy e három legio közül valamelyik számára készítették ezt a cserepet is.

A bronztöredékek a kerámiatörmelék közé keveredve kerültek a földbe (22.kép), erősen korrodálódott fibula-, tű- és lemezdarabkák.

A legtöbb lelet az észak felőli kutatóárokban, az átégett agyagomladékok között volt. Valószínűleg azok-

goat. Rubble from a burnt adobe wall was discovered in the northern test pit.

The material of sherds usually contained a high proportion of iron oxide. These pieces were fired to a brick red or orange color. Some were black, while others retained their raw clay color. The surface of some red vessels was covered with the same type of raw clay slip (*engobe*). All sherds originate from thick-walled, wheel-thrown ceramics. Most of them are fragments of low bowls with rim diameters of 20 to 30 cm. The rims of these bowls were broad and decorated with a double groove. These sherds were similar to those found among the ruins of kilns discovered at Kiscelli Street. In addition, some of these finds originated from storage vessels and jugs.

One of the roof tiles was stamped. Unfortunately, only the upper section of a letter “G” has survived from the text of this stamp. It is part of the inscription LEG, which may have been the abbreviation for the word “legio”. In addition to the kilns excavated at Kiscelli Street and Bécsi Road, stamped roof tiles from three legions, made by *X. legio gemina*, *IV. legio Flavia* and, most frequently, by the *legio II. adiutrix* may be found. It is probable that the tile fragment under discussion here was also made

kal együtt, egy planírozás folyamán kerültek a területre. Mivel semmilyen építmény alapjait nem találtuk meg, nem bizonyíthatjuk, hogy a fazekasnegyed területe idáig terjedt. Az valószínű, hogy az átégett agyagdarabok a szomszédos telken épített kemencék romjai, és a leletek a fazekasműhely hulladécai. Ezért feltételezhetjük, hogy a fazekasnegyed kemencéi nem voltak távol az északi kutatóárkoktól. A római kori barna rétegben a Kiscelli utcai műhelyben készült edénytörödékek voltak. Ezek az 1. század végére, estleg a 2. század elejére datálhatók. Az egyik kutatóárkban e réteg fölött a sárga színű agyagban egy 4. századi érem került elő.

Az 1. század második felében már a Flórián tér körzetében legio- és legalább egy alátábor létesül. Az első tábor (táborok?) létesítésével egyszerre tűzik ki a tábor körüli település insula és telekrendszerét, valamint a katonai territórium határait (NÉMETH 1990 675–682). A korai fazekasműhelyek esetében kérdéses, a korai legiotáborot körülvevő katonavároshoz, vagy a városon kívüli, katonai területen létesített ipartelep-

22. kép

by the soldiers from one of these legions.

The fragments of bronze were buried mixed with sherds. They are heavily corroded pieces from fibulae, pins and plates (Figure 22).

The majority of finds came to light in the northern test pit among burned adobe rubble. It is possible that they were deposited in the area together with the rubble when the surface was levelled. Since no traces of any foundation were found, it is not possible to demonstrate that the area of the potters' quarters extended this far. It seems likely that the burned pieces of clay originate from the kilns that had stood on the neighboring lot and that the sherds represent refuse from the potters' workshops. Therefore, one may hypothesize that the kilns of the potters' quarters stood in the proxim-

hez tartozhattak-e? Annyi minden-
esetre bizonyos, hogy megszűnésük
– a Kiscelli utca 73. telken az elplaní-
rozott kemencék nyomai – időben
megfelel a 2. századi legiótábor és a
katonaváros kőbeépítésének idejével,
azaz Hadrianus– Antonius Pius ural-
kodására, a 130-as–140-es évek tájá-
ra keltezhető.

A 2–3. századi katonaváros nyu-
gati határa az eddigi ásatási megfi-
gyelések alapján (MADARASSY
1995, 1996, 1997) nagyjából a mai
Bécsi út páros oldalán a keleti tel-
lekhatárok sávjában húzódhatott. A
Kiscelli utca 73. telken megfigyelt
rétegsor alapján itt feltehetőleg egy
római háztömb – *insula* – közpon-
ti udvara lehetett, a 2.–3. században.

A 3. század végén – 4. század ele-
jén a katonavárosnak ezt a részét ki-
űrtik, a terület a katonai territóri-
um része marad.

Madarassy Orsolya–Bugán Adél

Irodalom–Literature

MADARASSY 1995 – MADARAS-
SY O., Római kori beépítettség kut-
tatása az aquincumi katonaváros
északnyugati határán. Aquincumi
Füzetek 1 (1995) 35–38.

MADARASSY 1996 – MADARASSY
O., Régészeti kutatások az aquincu-

ity of the northern test pits. The
brown, Roman Period layer con-
tained ceramics made in the Kiscelli
Street workshop. They may be dated
to the late AD 1st and the beginning
of the AD 2nd century. In one of the
test pits, an AD 4th century coin was
found in the yellow clay above this
layer.

During the second half of the AD
1st century a legionary fortress and at
least one *ala* fort were established
within the region of present-day
Fórián Square. At the time these
fort(s?) were built, the system of *insu-
lae* and lots of the surrounding settle-
ment, as well as the borders of the
military territory, were also defined
(NÉMETH 1990 675–682). In the case
of the early potters' workshops it
remains a question whether they
were part of the military settlement
that had surrounded the legionary
fortress or whether they formed part
of the manufacturing site established
outside the city within the military
area. It seems certain, however, that
(according to the traces of kilns lev-
eled at lot 73 in Kiscelli Street) they
are coeval with the reconstruction
into stone of the AD 2nd century
legionary fortress and Military Town.
This reconstruction work may be
dated to the reign of Hadrianus –
Antonius Pius around the AD 130–
140s.

mi katonavárosi nyugati peremén. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 53–61.
MADARASSY 1997 – MADARASSY O., Régészeti kutatások a katonaváros nyugati szélén. Aquincumi Füzetek 3 (1997) 48–54.
NÉMETH 1990 – NÉMETH M., Forschungen im Alenkastell von Aquincum. Akten des 14. Internationalen Limeskongress, Carnuntum 1986. (Wien 1990) 675–682.
PARRAGI 1971 – PARRAGI Gy., Koracsászárkori fazekasműhely Óbudán. ArchÉrt 98 (1971) 60–79.
PÓCZY 1956 – Sz. K. PÓCZY, Die Törpferwerkstätten von Aquincum. ActaArchHung 7 (1956) 74–138.

On the basis of field observations available to date the western border of the AD 2nd-3rd century Military Town (MADARASSY 1995, 1996, 1997) must have been on the evenly numbered side of Bécsi Street, within the band of the lots' eastern border. The stratigraphy observed at 73 Kiscelli Street shows that the central courtyard of a block (*insula*) may have been located there during the AD 2nd-3rd century. At the end of the AD 3rd and beginning of the AD 4th century, this part of the Military Town was evacuated, however, the area still remained part of the military territory.

Orsolya Madarassy-Adél Bugán

Újabb kutatások az aquincumi katonaváros nyugati felében (Bp., III. ker. Vályog utca 8.)

1995 folyamán végeztünk régészeti feltárást a Vályog utca 8. telken (MADARASSY 1996 53–61). 1997. decemberében alakították ki a társasház parkológarázsát, a megkutatott területtől északnyugatra itt volt lehetőségünk még néhány napos leletmentésre. A Vályog utca 10. kerítésének megerősítésénél egy 3. századi kelet–nyugati fal, és az azt kísérő későrómai sírsor két bolygatott kősírja került elő. 1995–96-ban a Vályog utca fokozatos beépítésének kapcsán a terület mozaikszerűen kutattott. A 97-es leletmentés eredményei az eddigi megfigyeléseket árnyalják, a nyugati városzél 3. századi történetét pontosítják.

1995-ben itt a katonaváros egy kelet–nyugati irányú útját, valamint az ezt az utat északról lezáró hosszú bérház porticusát és egy lakóhelyiségsorának részleteit tártuk fel. A ház északi felét a Vályog utca 10. telken Nagy Tibor dokumentálta 1942-ben (NAGY T. 1943 378). A többlakásos hosszú ház két nagy építési periódusa megfelel a 2–3. századi legiótábor két nagy építési periódusának, a canabae más pontjain

Recent research in the western section of the Aquincum Military Town (Bp., District III, 8 Vályog Street)

During 1995, archaeological excavations were carried out at lot 8 in Vályog Street (MADARASSY 1995 53–61). The garage complex of a condominium was built here in December 1997 northwest of the investigated area. Therefore, only a few days remained during which the area under discussion here could be surveyed. An AD 3rd century wall running east-west and two disturbed stone grave constructions of a row of Late Roman burials were found when the fence of lot 10 was reinforced in Vályog Street.

In connection with the gradual development of Vályog Street during 1995–1996, this area was investigated in a mosaic-like pattern. The results of rescue excavations in 1997 added new shading to previous observations and helped in fine-tuning the AD 3rd century history of the city's western section.

In 1995, one of the Military Town's east-west roads and the *porticus* as well as a row of habitation structures from a long living house adjacent to the northern side of this road were found. The northern half of this

már megfigyelt városrendezési tendenciákhoz illeszkedik. Tehát a 2. században kialakított épületet a markomann háborúk utáni építési hullámban némileg komfortosabban, korszerűbb technikával de jellegében ugyanazt újíjták meg.

A 3. század első felének építkezései viszont lényegében más jellegűek. A most megfigyelt rózsaszínhabarcsos, festett falú épületrészlet ugyanolyan technikai megoldásokat mutat, mint az 1996-ban a Vályog utca 13-ban feltárt terrazzós, festett falú többhelyiséges lakóházrész. Mindez pedig az eddigi insularendszert mintegy szétfeszíti, az eddigi közterületek épülnek be, az *insula* udvara (Vályog utca 13.) valamint a hosszú háztól nyugatra lévő közterület (Vályog utca 8–10.) (23. kép).

Úgy tűnik, egyrészt a severusi konjunktúra idejének anyagi jóléte a katonacsaládok szegényebb rétegeinél minőségi életformaváltást hoz magával másrészt a *canabae colonia* rangra emelése folytán az eddigi szigorú katonai jellegű városrendezési elveket egy lazább, az egyéni igények és lehetőségek iránt toleránsabb tendencia érvényesül.

Ez az építési periódus legalább két nemzedéken keresztül folyamatos, (Vályog utca 13.) és a katonaváros létének utolsó szakaszáig tart. Egyre valószínűbb, hogy a

house was documented at 10 Vályog Street by Tibor Nagy in 1942 (NAGY T. 1943 378). The two major construction phases of this long house correspond to those of the AD 2nd-3rd century legionary fortress. It also falls in line with Roman Period urban developmental tendencies observed in other parts of the *canabae*. Thus the house, built in the AD 2nd century, was renewed during the wave of reconstruction that followed the Marco-mannic Wars. This renovation used more advanced techniques and resulted in a more comfortable construction. However, it retained the original character of the house.

Construction work that took place during the first half of the AD 3rd century, on the other hand, display a fundamentally different character. A detail from a building under discussion here used pink plastering and was decorated with wall paintings. It also displays technical solutions observed in the case of the remains of a multi-room house with terrazzo floors, decorated with wall paintings found earlier at Vályog Street 13. These buildings do not fit within the system of the *insulae*. It shows that former public areas, such as the courtyard of the *insula* (13 Vályog Street) and the square west of the long house

23. kép

későrómai hadseregreformok kapcsán történő csapatátrendezések nyomán a várost központilag hagyják fel, szervezetten ürítik ki.

A 3–4. század fordulóján ez a terület már külterületnek számít, egy későrómai segédcsoport temetkezik az elplanírozott épületek mentén (TOPÁL 1996). A most előkerült téglapadlójú kőlapos sírban barbár jellegű üvegpaszta gyöngysor és két berakásos korongfibula melléklettel eltemetett asszony bolygatott csontvázát a temető legkésőbbi szakaszára, a 5–6. század fordulójára keltezzük. (24.kép).

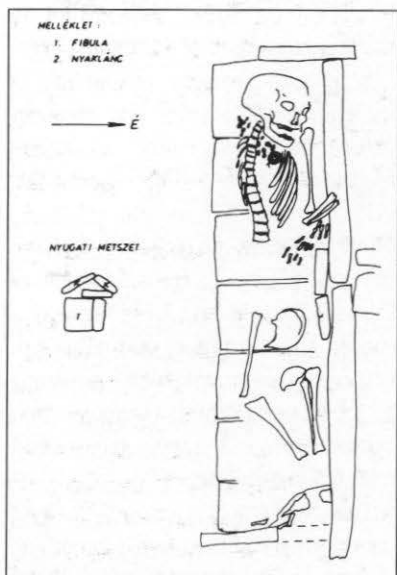
Madarassy Orsolya

(8-10 Vályog Street) were filled by construction materials (Figure 23).

It appears that the availability of material goods during the conjuncture of the Severus Period, resulted in a gradually improving way of life even for families in the relatively poor ranks of the military. On the other hand, due to the emergence of the canabae to the rank of colonia, the earlier rigid, military principles of urban development were replaced by a more tolerant tendency that catered for individual tastes and material possibilities.

This construction phase retained continuity for at least two generations (13 Vályog Street), and lasted until the last days of the Military Town's existence. It seems increasingly likely that the reorganization of army units that took place within the framework of a comprehensive Late Roman military reform resulted in the centrally planned abandonment of the town in the form of an organized evacuation.

By the turn of the AD 3rd-4th century, the area under discussion here became the outskirts of Aquincum and soldiers of a Late Roman auxiliary unit were buried along the lots of levelled buildings (TOPÁL 1996). The grave recently discovered here was covered with stone slabs and had a brick floor. In addition to the disturbed skeleton of a woman who was

24. kép

Irodalom–Literature

MADARASSY 1996 – MADARASSY O., Régészeti kutatások az aquincumi katonaváros nyugati peremén. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 53–61.

NAGY T. 1943 –NAGY T., A Fővárosi Régészeti és Ásatási Intézet jelentése az 1938-1942 évek között végzett kutatásairól. Budapest Régiségei 13 (1943) 359–399

TOPÁL 1996 – J., TOPÁL, Késő római sírok az aquincumi katonaváros nyugati peremén. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 50-52.

entered here., a string of glass paste beads in a Barbarian style as well as two disc-shaped fibulae with inlay were brought to light from this burial. This grave may be dated to the latest period of the cemetery at the turn of the 5th-6th century (Figure 24).

Orsolya Madarassy

Római kori védműrend- szer nyomai az aquincu- mi katonavárostól észak- ra

(Bp., III. ker. Filatorigát)

A Bp. III. ker. Filatorigát – volt HÉV megálló, majd BKV területen a Baumax cég üzletház építését határozta el. A régészeti védetség alatt álló, nagykiterjedésű területen a beépítési terv mélygarázst is tervezett. Idei kutatásunk szondázó jellegű volt, annak megállapítására, hogy a római kori területfelhasználás (temető illetve beépítettség) milyen feltételekkel teszi lehetővé a mélygarázs építését. A szondázó jellegű feltárás eredményeitől függően végezzük majd el az építkezést megelőzően a terület teljes feltárását.

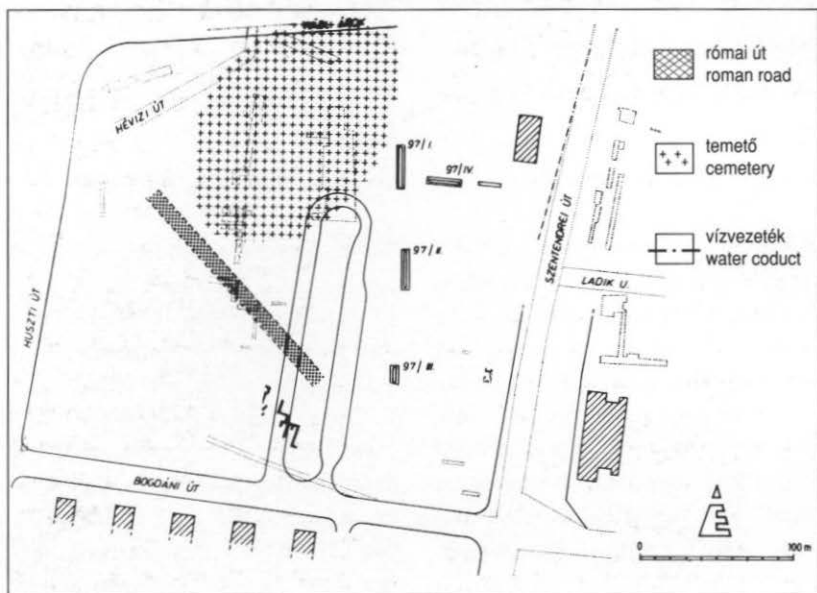
A szóban forgó telek az aquincumi katonaváros északi temetőjének feltárt részei és a polgárvárost a katonavárossal összekötő észak-déli főútvonal, illetve a vízvezeték nyomvonala közötti területen helyezkedik el. (25.kép) A korábbi feltárások alapján várható volt a temető keleti szegélyének előkerülése (ZSIDI 1990 723–729), valamint a déli részeken egy diagonális út és annak déli részéhez csatlakozóan épületek (HAMPEL 1891 52) előkerülése. Különösen fontos volt a

Remains of the Roman fortification system north of the Aquincum Military Town

(Bp, District III, Filatorigát)

The Baumax firm has decided to construct a business center in the District III of Budapest, near what had been the "Filatorigát" commuter train stop (subsequently owned by the Budapest Traffic Company). This extensive area, protected by archaeological heritage laws, is also designed to accommodate an underground parking facility. Investigations this year took place in the form of test excavations in order to determine the manner in which this construction plan can be fit within the framework of Roman Period land use (cemetery and settlement occupation) studies. Rescue excavations preceding building work will be carried out on the basis of this excavation survey work.

The area under discussion here is bordered by the excavated sections of the northern cemetery that belonged to the Aquincum Military Town, the north to south main road that connected the Civil and Military Towns and the line of the aquaduct (Figure 25). On the basis of previous excavations, the discovery of the cemetery's eastern edge can also be anticipated

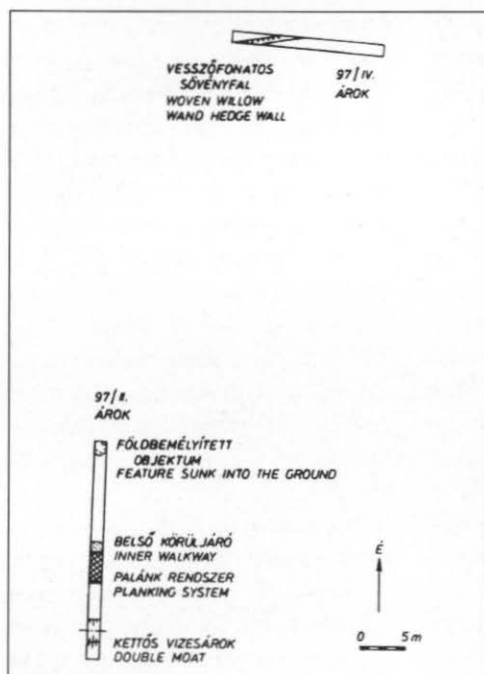
25. kép

mélygarázs építése szempontjából a római kori szintek meghatározása.

A kutatóárkokat — az idő és a pénzügyi lehetőségek figyelembevételével — úgy alakítottuk ki, hogy azok a tervezett mélygarázs területét mind észak–déli, mind pedig kelet–nyugati irányban átfogják. A telek a tőle nyugatra lévő területekhez képest kb. 1,5–2 méterrel magasabban fekszik, — ami a korábban a környéken végzett kutatások alapján, — újkori, vastag feltöltés eredménye. Észak–déli irányban három (97/I–III.), kelet–nyugati irányban egy kutatóárkot (97/IV.) húztunk.

(ZSIDI 1990 723–729), while a diagonal road with adjacent buildings along its southern side will probably occur in the southern section of the territory to be studied (HAMPEL 1891 52). Special emphasis was laid on the identification of Roman Period layers that are of special importance from the viewpoint of the underground parking lot.

Although the test trench system was designed with regard to limitation of time and the financial budget, but in a way that encompassed both the entire north to south and east to west dimensions of the area. The altitude of the

26. kép

A kutatóárkok mindegyikében (26.kép) – mint az várható volt – egy igen vastag újkori (salakos illetve téglagyári) törmeléken kellett átjutnunk, mely alatt 2–4 méteres változó mélységben értük el az újkori rétegek alatti, változó vastagságú (20–60 cm) humuszréteget. E humuszrétegből történtek beásások a római korban az altalajba. A 97/II.,IV. árkokban az altalaj sárga homokos volt, s a másik két árokénál magasabban jelentkezett. Ezzel szemben a 97/I.

investigated territory to its west lay some 1.5-2 m above the modern surface. Previous research has shown that this difference is due to a thick Modern Age fill that had accumulated here. Three north to south trenches (97/I-III) and a single east to west trench (97/IV) were opened in this part of the studied area.

As had been expected, a Modern Age deposit of considerable thickness (including slag and brickyard rubble) had to be penetrated before the 20-60 cm thick humus layer was reached at depths varying between 2 and 4 meters (Figures 26). Roman period features were dug into the subsoil from this layer of humus. In Trenches 97/II and

IV the subsoil was yellowish and sandy and was found at a higher level than in the other two trenches. In contrast to this phenomenon, according to Ferenc Schweizer, a geomorphologist, Trench 97/1 contained a natural depression formed by a spring's basin. The test trench almost coincides with the Roman Period ditch into which this basin opened. Human bone, a Roman brick and a simple carved stone architectural ornament were found below the Modern Age

árokokban, Schweizer Ferenc geológiai szakvéleménye alapján, egy természetes forrástó mesterséges kimélyítését találtuk. A kutatóárok és a forrástóból kimélyített árok nyomvonalak csaknem egybeesnek. Az árok újkori betöltése alatt emberi csontot, római kori téglát és egyszerűbb építészeti faragványt találtunk. Ez arra utal, hogy az árok a közeli római kori temető használata idején, vagy annak felszámolásakor már létezett. A 97/I. kutatóárok déli szegélyénél kezdődött az a homokos magasabb sziget, amely a 97/II. és a 97/IV. árokban került elő. A homokos sziget szintje ismét esik a 97/II. árok déli részén, s a 97/III. árokban már egy, a vízfeltörések nyomát viselő alacsony ártér, vagy meder természetes betöltődését találtuk. A szürke, kemény, iszapos réteg viszonylag gazdag volt leletanyagban, objektumot azonban nem találtunk. A leletanyag egyenletesen oszlott meg, a zömét alkotó kerámia túlnyomó többsége igen kicsire összetöredezett darabokból állt. Mindezek a meder természetes betöltődésére utalnak.

A kutatóárok feltárása során temető nyomát — eltekintve a 97/I. árokban előkerült néhány szórvány csonttól és kőfaragványtól — nem találtuk. A katonaváros északi temetőjének keleti szegélye valószínűleg a területtől nyugatra helyezkedhetett el.

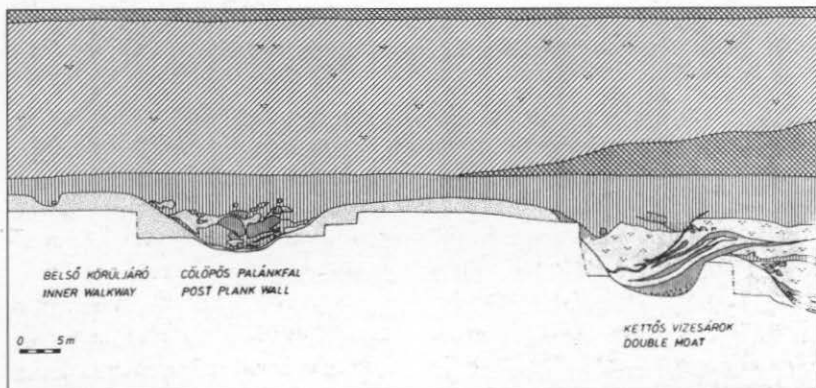
fill deposited in this ditch. This shows that the ditch had already been opened both when the nearby Roman cemetery functioned and was abandoned. The sandy island detected in Trenches 97/II and 97/III, lying at a somewhat greater altitude, began at the southern edge of Trench 97/I. Its altitude, however, decreased in the southern section of Trench 97/II. Trench 97/III already shows characteristics of a floodplain or riverbed profile with deposits left by renewed inundation. The gray, hard layer of silt was relatively rich in artifacts, however, it contained no features. The evenly distributed find material mostly consisted of heavily fragmented ceramic sherds. These phenomena are indicative of natural deposition in this riverbed.

Aside from the sporadically found human bone and the stone carving, no traces of the cemetery were found when Trench 97/I was opened. The eastern edge of the Military Town's northern cemetery probably lay further to the west of this area.

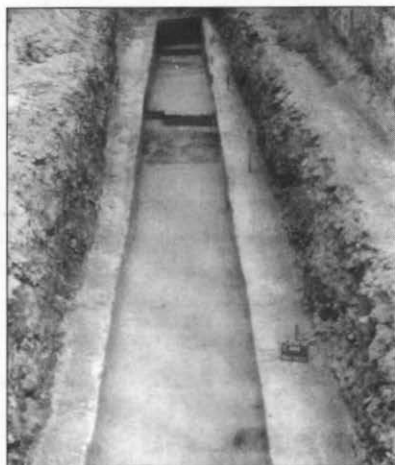
On the other hand, details of a major Roman Period feature, surrounded by a system of fortifications, were located on the sandy elevation surrounded by the spring's natural basin and the riverbed. The east-west fortification system could be clearly observed in the profile section of

A természetes forrástó és a mélyenfekvő meder által körülvevett magasabb homokszigeten azonban egy védműrendszerrel körbevett nagyobb római kori objektum néhány részlete került elő. A 97/II. árok metszetében jól megfigyelhetők az objektum kelet-nyugati véd-

Trench 97/II (Figure 27, 28). Three structural elements of the east-west section of the fortification were recognized. Of these, the northernmost element is a yellowish slightly clayey fill that occurred above a certain level. On its southern edge, this fill was adjacent to a timber structure fortified by posts.

műszakaszának szerkezetét. (27., 28.kép) Az árokban a kelet-nyugati irányú védműszakasz szerkezetének három elemét azonosíthattuk. A legészakibb szerkezeti elem a magasabban jelentkező sárga, kissé agyagos töltés. Ennek déli oldalához csatlakozik a cölöpökkel erősített palánkszerkezetű fal. Ettől délre egy kettős árok keresztmetszete rajzolódott ki. A védművekhez tartozó rétegek nem kerültek elő, betöltésükből is csak igen csekély számú, jellegtelen kerámia származik. A 97/I. árokban észlelt, természetes forrás-

27-28. kép

tóból alakított árok minden valószínűség szerint e védműrendszer árokelemének észak-déli szakaszát alkothatta.

A 97/II. és a 97/IV. árkokban, a védművekkel körülvett területen belső objektumok maradványait is megtaláltuk. A 97/II. árkokban cölöplyukakat, árkocskát és egy négy-szögű, félig földbemélyített objektumot tártunk fel. Ez utóbbi betöltéséből római kori házikerámia, csonteszköz került elő, és egyik sarkában sütőplátnit tártunk fel. A 97/IV. árkokban (29.kép) egy „fonatos” szerkezetű sövényvel is erősített fal kiszedett metszete került elő. Ettől északra egy tölcésesen mélyülő árkot találtunk. A sövényfaltól keletre egy, a rendszer szerkezetébe illeszkedő köves omladékot találtunk, melynek faragott kő- és téglanyaga a déli metszettelalatt húzódó kőfalhoz tartozhattak. Sajnos a kutatóárkok rendszere arra nem volt elegendő, hogy az objektumok között szorosabb alaprajzi összefüggést megállapíthassunk.

Az új kutatási eredmények mind Aquincum topográfiájához, mind pedig Aquincum történetéhez eddig ismeretlen, új adatokat szolgál-

Further to the south, the cross-section of a double moat could be seen in the section. No layers associated with this fortification system could be identified. The moat fill contained but a few, non-characteristic pot sherds. The ditch that had opened from the natural spring's basin detected in Trench 97/I probably formed the north to south stretch of the moat associated with the fortification system.

97/II and 97/IV contained remains of the features that had been located within the system of fortifications. Post holes, a small ditch and a rectangular, semi-subterranean feature were excavated in Trench 97/II. The fill of this latter feature contained fragments of domestic pottery and a bone tool. A baking plate was also found in one of its corners. The imprint of a wall reinforced by a woven twig structure came to light in Trench

29. kép

tattak. Topográfiailag a katonaváros és polgárváros közötti terület egy korai, katonai jellegű objektumának sikerült a nyomára bukkanni. Történetileg az adatok arra utaltak, hogy az objektum a katonaváros északi temetőjének megnyitását megelőző korszakban volt használatban, azaz a 2. század első évtizedei előtt. Ugyancsak erre az időszakra utal a Szentendrei út keleti oldalán, éppen ezzel az objektummal azonos magasságban előkerült cölöpös szerkezetű építmény is (ZSIDI 1995 38–44), melynek összefüggése az újonnan feltárt objektummal azonban további kutatást igényel.

Zsidi Paula

Irodalom–Literature

HAMPEL 1991 – HAMPEL J., Az ún. Raktárreтен lelt temető sírjai. Budapest Régiségei 3–4 (1891) 48–80.

ZSIDI 1990 – ZSIDI P., Untersuchungen des Nordgräberfeldes der Militärstadt von Aquincum. Römisches Limes in Österreich (1990) 723–729.

ZSIDI 1995 – ZSIDI P., Kutatóárok az aquincumi katonaváros északkeleti peremén. Aquincumi Füzetek 1 (1995) 38–44.

97/IV (Figure 29). A funnel-like ditch was dug north of this wall. East of the twig structure, stony rubble was found that fitted within the system of the fortification structure. The carved stone and brick material of this fill must have belonged to the stone wall that ran below the section wall. Unfortunately, our system of test trenches was not sufficiently elaborate to allow relationships to be established between the ground plans of these internal features.

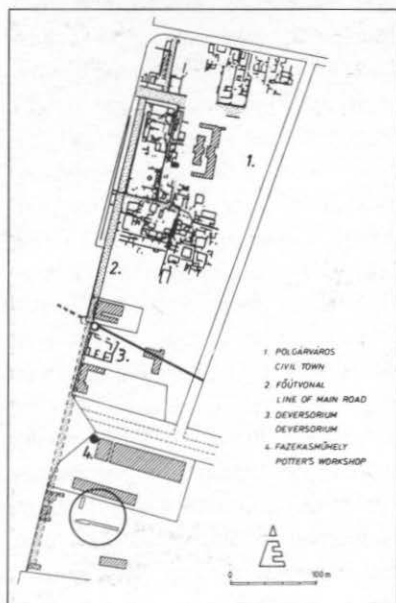
These new results contributed new data to previously unknown aspects of both the archaeological topography and the history of Aquincum. In a topographic sense, a new early military feature lying between the Military and Civil Towns was brought to light. Historical data suggest that this feature was in use during the period that preceded the opening of the northern cemetery associated with the Military Town. This corresponds to the time prior to the first decades of the AD 2nd century. Previously, another construction with timber structure was discovered on the eastern side of Szentendrei Street (ZSIDI 1995 38–44). It falls exactly in line with the features under discussion here, although its connection to the newly discovered features needs further investigation.

Paula Zsidi

Kutatások az aquincumi polgárváros déli előterében

(Bp., III.ker. Szentendrei út 101.)

A Restaro Kft. a Szentendrei út 101. sz. alatt mélygarázsos, kétszintes épület építését tervezte. A terület a római kori polgárváros déli kapujából délre induló római kori főútvonal keleti oldala mentén fekszik, a déli városfaltól mintegy 90–120 méternyi távolságra. (30.kép) A korábbi feltárások eredményei alapján e helytől északra feküdt a városfalon

30. kép

Research in the southern outskirts of the Aquincum Civil Town

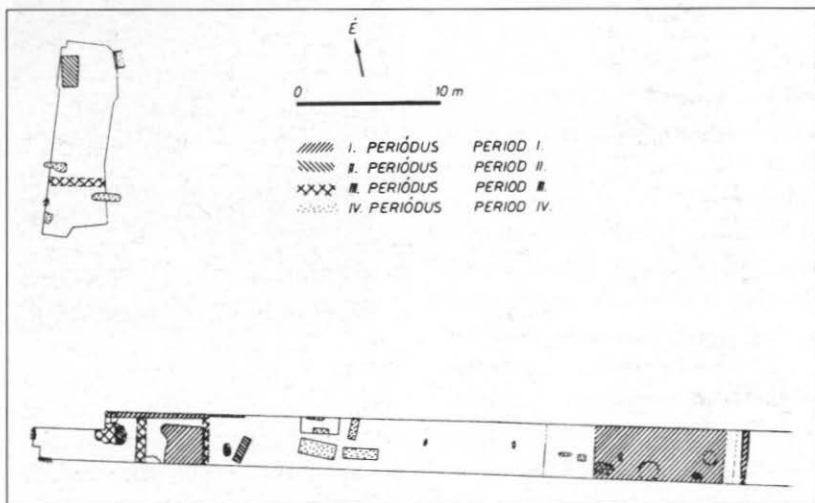
(Bp., District III, Szentendrei Street 101.)

A firm named Restaro Ltd. planned the construction of a two-storey building with an underground garage at lot 101 on Szentendrei Street. This area lay east of the Roman road that left towards the south from the southern gate of the Roman Period Civil Town. This site lay some 90-120 m outside the southern city wall (Figure 30). Previous excavations have revealed that an inn (*deversorium*) existed north of this site but still outside the wall while the so-called "potters' settlement near the Schütz Restaurant" functioned here from the beginning of the AD 3rd century onwards (BÓNIS 1993/95 230-231). As far as is known, no previous excavations have been carried out at the site under discussion here. However, cremation graves, altar stones devoted to Jupiter and other epigraphic monuments had been brought to the Aquincum Museum from its immediate environment (L. NAGY, 1937 265; K. SZIRMAI, 1984 255-256). These data allow the presumption that

kívüli vendégfogadó (*deversorium*), a 3. század elejétől az ún. Schütz vendéglő melletti fazekastelep (BÓNIS 1993/95 230–231.) működött. A területen ismereteink szerint régészeti feltárás még nem történt, azonban közvetlen környékéről hamvasztásos sírok, Jupiternek szentelt oltárkövek és más feliratos emlékek kerültek az Aquincumi Múzeumba (NAGY L. 1937 265; SZIRMAI 1984 255–256). Ezek az adatok a terület intenzív római kori használatát feltételezik. Miután a terület rétegvizonyairól semmilyen korábbi információ nem állt rendelkezésünkre, előzetesen szondázó jellegű kutatást végeztünk. Erre került sor az 1997. évben.

the area was intensively occupied during the Roman Period. Since no previous information is available concerning the stratigraphy of this site, it was first necessary to carry out test excavations. It is this part of the work that took place in 1997.

The shorter side of this approximately 100 by 40 m lot lies adjacent to Szentendrei Street. The western end, next to Szentendrei Street, could not be investigated due to the presence of modern ruins in that section of the site. Therefore, only the lot's eastern section, away from the former Roman Period road, could be investigated. Two test trenches were opened. One of these ran east-west along the lot's

31. kép

A telek kb. 100 x 40 méteres, rövidebb oldalánál a Szentendrei útra csatlakozik. A telek nyugati, a Szentendrei útra csatlakozó végében a korábban ott állt épület romjai miatt kutatni nem tudtunk, így egyelőre csak a keleti – a római kori főútvonaltól távolabbra eső – telekrészt kutathattuk. Két kutatóárkot húztunk, egyiket a déli telekhatáron kelet-nyugati irányban (1. árok), a másikat erre merőlegesen (2. árok). Az árkok szélessége 3-4 méter között volt. A mintegy háromhetes munka eredményei igazolni látszanak a terület intenzív római kori használatára vonatkozó feltételezéseinket. (31.kép)

A jelenleg vízszintes felszín alatt a törmelékes legújabb kori (20. századi) feltöltés 80-200 cm vastagságban húzódott. Eredetileg a terület kelet felé – a római kori főúttól a Duna irányába – erősen lejtett. (32.kép) A legújabb kori törmelék alatt világosbarna, humuszos réteg volt, alatta húzódtak a korábbi kultúrrétegek, kb. 60-80 cm vastagságban. Ezalatt találtuk az árkok nyugati oldalán a sárga homokos, a Duna felé eső területre pedig a szürkés agyagos altalajt.

I. periódus: A terület legkorábbi használatára utalnak az elsősorban az 1. árokban megfigyelhető hatalmas cölöpkötegek(?) gödrei, agyagtéglából épített falrészletek, valamint a kutatott terület legkeletibb,

southern edge (Trench 1). The other (Trench 2) ran perpendicular to the first. The breadth of the trenches varied between 3 to 4 m. The results of some three weeks of excavations seem to reconfirm our hypotheses concerning the intensive Roman Period use of this area (Figure 31).

A 80-200 cm thick Modern Age (20th century) fill was found below the horizontal present-day surface. Originally, however, the area steeply sloped towards the east

32. kép

from the Roman Period main road in the direction of the Danube (Figure 32). The 60-80 cm thick earlier culture bearing layers were

legmélyebb részén tapasztalt fekete, döngölt betöltésű árok és környezete. A tárgyalt részletek közötti alaprajzi összefüggést egyelőre csak a metszetek alapján feltételezzük. Az objektumokból előkerült igen kevés leletanyag nem alkalmas egyelőre a periódus pontos datálására.

II. periódus: A korábbi temetkezési réteg, zömmel szarkofágos, illetve kőláda sírjai tartoztak ebbe a periódusba. Jellemző az idesorolt mintegy hat csontvázas temetkezésre az észak–déli tájolás, a sírok relatív nagyobb mélysége, a viszonylagos leletgazdagság, amelyre a rablások nagy száma is utal. Kiemelendők a 18. sír mellékletei közül az igen gazdag üvegleletek, (33.kép) valamint az egyszerű gagát nyaklanc. (34.kép) A mellékletek alapján ez a periódus a 3. században, viszonylag rövid ideig tartott. Erre utal a sírok laza, egymástól távol eső elhelyezkedése, valamint a szuperpozíciók hiánya.

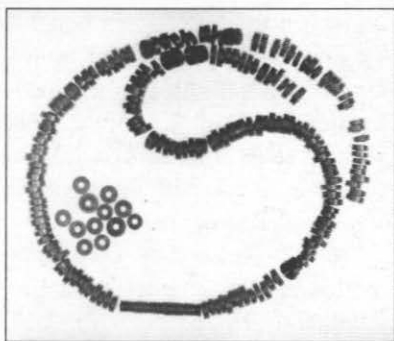
III. periódus: A terület temetkezési funkciója a 3. században egy időre megszakadt. Az 5. szarkofágos sír

found beneath the Modern Age rubble and a subsequent light brown, humus rich deposit. Further down, a yellow sandy fill was found on the western sides of trenches, while the subsoil was grayish and clayey in areas located closer to the Danube.

Period I. The earliest occupation in this area is characterized predominantly by the holes for large bundles of posts, wall sections built from mud bricks as well as a ditch and its environment with a pounded black fill that was found in the easternmost, deepest section of the excavated area. Structural connections between the isolated groundplan details under discussion here may only be hypothesized on the basis of section drawings. To date, the scarce artifactual material brought to light from fea-

33. kép

34. kép

főlé ásott személgödör, illetve néhány sóderos falalap jelzi ezt a periódust. Az épület funkciója egyelőre tisztázatlan. Némi utalást szolgáltat azonban erre vonatkozóan a személgödör betöltése, amely nem ház-

35. kép

tures here is not sufficient to allow accurate dating.

Period II. It was predominantly the sarcophagi and stone box burials of the earlier burial stratum that belonged to this period. Some six inhumation graves assigned to this period are characterized by north to south orientation, relatively great depths and rather rich grave goods, something also indicated by the indirect evidence of grave robbery. Among the grave goods in Grave 18, especially outstanding specimens include a rich find of glass artifacts (*Figure 33*) and a simple jet necklace (*Figure 34*). On the basis of artifacts, this period may be dated to the relatively short time interval in the AD 3rd century. This is shown by the loose, dispersed location of graves as well as the lack of superposed features.

Period III. This area's function as a cemetery was shortly disrupted during the AD 3rd century. This period is characterized by the refuse pit dug above a sarcophagus burial (Grave 5) and a few gravel-based wall foundations. To date, the function of this building is still to be clarified. From this point of view, it may be of interest that the fill of the refuse pit did not contain sherds from domestic pottery. In addition to the several hundreds of sherds

tartási hulladékot tartalmazott. A szemétdöbörből származó többszáz kerámiatöredéken kívül azonban csak némi vas, illetve csonteszköz került elő belőle.

IV. periódus: A 4. században ismét temetkezésre használták a területet.

Az ide sorolható mintegy 13 sír többnyire kelet-nyugati irányítású. Jellegetesek a téglasírok (35.kép), és a melléklet nélküli temetkezések. Külön csoportot alkotnak azok a kisméretű téglából épített, kelet-nyugati irányítású, rózsaszín, meszes habarccsal leöntött (?) sírok, melyek szorosan egymás mellett helyezkedtek el. (36.kép) A csoport mindegyik sírja rablott volt. Szórványként néhány, a 4. század végére utaló érem ill. néhány tárgy- és csonttöredék került elő betöltésükből.

A szondázó jellegű feltárás eredménye alapján az építkezést megelőzően terület teljes kutatására várhatóan sor kerül.

36. kép

from this pit (Figure 35) only a few pieces of iron as well as bone implements were recovered from this feature.

Period IV. During the AD 4th century the area was again used as a burial ground. The 13 graves that can be assigned to this period are usually oriented in an east-west direction. Brick-lined graves and burials without gravegoods are most characteristic of this period. A separate group is formed by graves built using bricks, were oriented east-west and covered (?) with pink plastering. The graves in this latter group had been dug closely side by side (Figure 36) and all of them were subsequently robbed. Sporadic finds from these features include a few coins dated to the end of the 4th century as well as a

Zsidi Paula

Irodalom–Literature

BÓNIS 1993/95 – BÓNIS É., Töpferei an der Südmauer der Aquincumer Zivilstadt neben dem „Schütz Gasthof“. Budapest Régiségei 30 (1993/95) 229–243.

NAGY L. 1937 – NAGY L., Az Aquincumi Múzeum kutatásai és gyarapodása az 1923–35 években. Budapest Régiségei 12 (1937) 273.

SZIRMAI 1984 – SZIRMAI K., Újabb feliratos kőemlékek az Aquincumi Múzeumban. Budapest Régiségei 25 (1984) 255–264.

few fragmentary objects and animal bones recovered from their fill.

On the basis of results yielded by these test excavations, the complete archaeological investigation of this area will be carried out prior to development.

Paula Zsidi

Nagytétény–CAMPONA 1997

(Bp., XXII. ker.)

1997 június 15-én kezdetét vette Budapest XXII. kerületében, Nagytétényben a 10 hetes időszakra tervezett ásás, amely az idén lépett 2. évadjába. A kutatásokkal a régi feltárások hitelesítése mellett a közeljövőben kialakítandó Régészeti Park tervezéséhez szükséges adatokat kívántuk megszerezni. Az idén két munkahelyen történt hitelesítés ill. új régészeti feltárás. (43. kép)

1, Az előző évben kitisztított, 1949–1952 között feltárt, de akkor csak részben dokumentált, a két főút a *via praetoria* és a *via principalis* sarkában levő bonyolult alaprajzú épületek feltárási helyén,

2, valamint az ásási terület bejárata közelében levő keleti kapunál, ahol a kutatásokat megelőzően a helyi Önkormányzat segítségével egy épületet kellett elbontani és több vagonnyi szemetet elszállítani.

Az 1. számú munkahelyen a régi ásási szelvények széleit határoztuk meg, ill. egészítettük ki az új egységes blokkrendszer követelményeinek megfelelően. Ezek szerint részben romterületünk keleti, ahol a „P” blokkort ill. részben a déli, oldalán ahol a „17”-es blokkor hú-

Nagytétény–CAMPONA 1997

(Bp., District XXII)

On June 15, 1997, excavations resumed in Nagytétény, in District XXII of Budapest. This was the second field season of this project, planned for ten weeks in 1997. These investigations were aimed at verifying the findings of previous excavations, as well as the procurement of additional data for the purposes of establishing an Archaeological Park. Verifying work and new excavations were carried out at two locations during the year under discussion here: (Figure 43)

Location 1: the area of buildings with complex ground plans located in the corner of the intersection between the two main roads, *via praetoria* and *via principalis*. This spot had been excavated between 1949 and 1952, and was reopened and cleaned last year. Its full documentation, however, could not be accomplished in 1996.

Location 2: the surroundings of the former eastern gate near the present day entrance of the excavation area. First, however, a modern building had to be demolished here with the help of the local district government, and several wagon

zódik, folytak feltárások. Ezekben az újonnan kialakított szelvényekben egyrészt meghatározhattuk a régi feltárási árkok széleit ill. a friss szelvényfalak elemzésével a terület rétegződésére kaptunk fontos adatokat.

Az értékelhető régészeti rétegek a „P-16-17”-es blokkokban már a mai felszín közelében megjelentek, -25-30 cm mélységtől, míg a terület déli oldalán, az „M-N-O-17”-es blokkrészeknél csak -55-60 cm-től.

Kutatási területünk északi oldalán az „N-15-III-IV”-es szelvények megnyitásával az elmúlt évben azonosított *taberna* északi lezárását igyekeztünk megtalálni. Ehhez fel kellett tárnunk a Száraz-Rudnyánszki kastély kertjéhez tartozó gyümölcsös zárófal maradványainak ide eső szakaszát. Ezek során megállapíthattuk, hogy a kerítőfal 160-170 cm szélességű volt, ún. kéregfal, ami a helyszínen talált római kváderkövek felhasználásával, száraz falazásos módszerrel épült a letaposott köves, *tegula* és újkori kerámia töredékes felszínre, egy előkerült érem alapján, a 18-19 sz. fordulóján. (37.kép)

Az „N-15-III”-as szelvényben elbontva az újkori kerítőfalat az előre meghatározott helyen megtaláltuk a *taberna* és a rá épülő későrómai épület északnyugati sarkát és északi

loads of rubble had to be carried away.

At location 1, the edges of the old excavation squares were first identified and adjusted to the requirements of the newly introduced grid system. In accordance with this work, excavations were carried out, in part, along the eastern edge of the investigated area where row P was located as well as along the southern edge where row 17 had been laid out. In these newly selected squares, the edges of previous excavation trenches could be identified. In addition, the analysis of newly opened profiles provided important information concerning the deposition processes forming the area's stratigraphy.

In squares P-16-17, strata of archaeological significance could already be detected at a depth of - 25-30 cm, while in squares M-N-O-17 along the area's southern edge, such layers were first discovered between depths of -55-60 cm.

Squares N-15-III-IV opened in the northern section of the investigated area were aimed at finding the northern border of the *taberna* that had been identified last year. In order to carry out this work, the adjacent section of the ruined wall which had belonged to the orchard of the Száraz-Rudnyánszki Castle, also had to be excavated. During the course of this

37. kép

lezáródását. Erre az épületre a későrómai időben egy kissé eltérő

38. kép

work, it could be established that this surrounding wall had been 160-170 cm thick. This so-called crust-wall was built using Roman Period dressed stone found on the spot, using the dry-wall technique (i. e. without mortar). It was erected on top of a ground surface which had been littered with trampled stone, as well as pieces of *tegula* and Modern Age pot sherds. On the basis of a coin found here, this wall construction work was carried out at the turn of the 18-19th centuries (Figure 37).

Following the removal of the surrounding Modern Age wall in square N-15-III, the northern edges of the *taberna* and the northwestern corner of the Late Roman building erected above it were indeed found. Yet another building was constructed over the aforementioned structure during Late Roman times, with an orientation only slightly different from that of the previous building. It utilized the still preserved walls of the former *taberna*, and naturally, stone material quarried in the immediate surroundings as well. (Figure 38)

At the interface between squares N-O-16-17, an intact area measuring almost 2 m² was found below the backdirt of the old excavations during the cleaning of an alley behind the eastern wall of the *taberna*. The analysis of this intact surface provid-

tájolással újabb épületet emeltek, amihez felhasználták a korábbi taberna épület még álló falait, és természetesen az itt helyben talált kő építőanyagot is. (38. kép)

A taberna keleti zárófala mögötti síkátorban, az „N-O-16-17”-es szelvények találkozási vonalában takarítás során a régi feltárási meddőhányó alatt közel 2 négyzetméternyi érintetlen felületet találtunk. Ennek a felületnek az elemzése adta meg a kulcsot az elmúlt évben azonosított, a taberna épületére később épített épület korának tisztázásához. Az előkerült falak, hasonlóan, mint az alatta levő taberna épületének falai, letapasztott falkoronájúak voltak, amelyek ún. „*Fachwerk*”, favázas szerkezetű épületekre engednek következtetni. Ezen az alapfa-

39. kép

ed the key to clarifying the chronological position of the building erected subsequently over the ruins of the taberna. The wall remains brought to light here were topped by mortar, similarly to the walls of the taberna. This is indicative of *Fachwerk* (half-timbered) type buildings with wooden frames. In addition, footprints of a dog and a human were also recognized on this foundation wall (Figure 39).

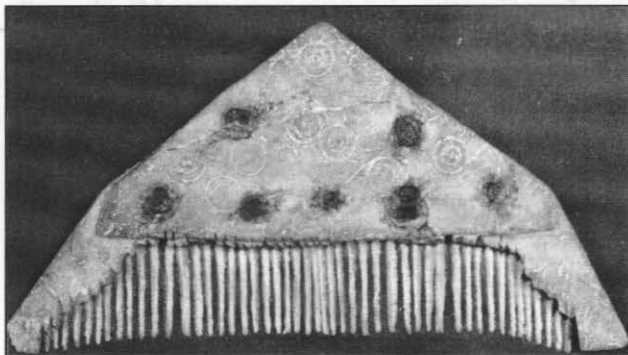
In square O-17 a small clay floor surface (barely measuring 1 m²), adjoining the foundation wall, also came to light. The excavations of this floor yielded fragments of 4-5th century green glazed vessels. Below this floor, the destruction layer of the taberna could also be identified. It contained numerous sherds from red painted ceramics dated to the AD 3rd century, a coin, and tegula fragments stamped *EXER.PANN* and *LEG.II.AD*.

During the course of excavating square N-17-III in the southern section of the investigated area, a plastered entrance opening was discovered in the plastered surface of the foundation wall of the Late Roman building. The fragments of a 4-5th century, triangular bone comb were found behind the plastered doorstep (Figure 40).

In addition to 14 AD 3rd and 4th century coins, 2nd-3rd century terra

lon találtuk meg az emberi és kutya lábnyomatokat is.(39.kép)

Az „O-17”-es szelvényben ehhez az alapfalhoz csatlakozó, egy alig 1 négyzetméter kiterjedésű agyag padlót találtunk. Ennek a padlónak a feltárásából 4-5. századi zöldmázos edények töredékei kerültek elő. A padló alatt pedig megtaláltuk a taberna pusztulási rétegét számos vörös festésű 3. századi kerámia, érem, valamint EXER.PANN és LEG.II.AD bélyegű tegula töredékeivel.

40. kép

Az „N-17-III”-as szelvény feltárásakor, területünk déli oldalán a későrómai épület tapasztott felületű alapfalában kivakolt bejárati nyílást tártunk fel. A vakolt küszöb mögött, egy 4-5. századi háromszög alakú csont fésű töredékeit találtuk meg.(40.kép)

sigillata, tegula and imbrex fragments as well as sherds from Late Roman pottery with both glazed and smoothed surfaces were found in this excavation area.

At location 2, the position of the southern gatetower of the fort's eastern main gate was verified. In addition, the unexcavated northern gatetower was also sought in square V-W-13. Following the removal of the ruined modern building and rubble from area U-V-13, a well-preserved, vaulted Modern Age cellar was found. It was

built into the northern passageway of the double entrance of the subdivided gate in 1828, using soft dressed limestone. The southern wall of the northern gatetower, the floor surfaces

of the passageway and the central pillar that divided the gate were also destroyed during the construction of this cellar.

The extent of the northern gatetower, as well as the quality of its surviving walls were appraised by opening three test trenches in the remain-

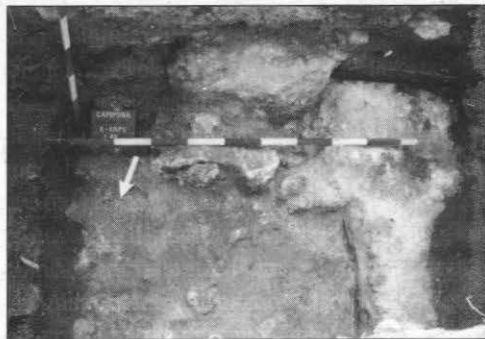
Erről az ásatási területről 14 db 3. és 4. századi érem mellett néhány 2–3. századi *terra sigillata*, *tegula* és *imbrex*, valamint későrómai mázas és besímített felületű szürke edény-töredéket hoztunk napvilágra.

A 2. számú munkahelyen az erőd keleti főkapujának déli tornyának hitelesítése mellett igyekeztünk fényt deríteni az eddig még feltáratlan északi kaputoronyra is a „V-W-13”-as blokkban. A „U-V-13”-as területen levő romos épület és szeméthegy eltávolítása után észleltük, hogy a kétosztatú kapu északi átjárójában egy 1828-ban, puha mészkő kváderekből épült, még mindig jó állapotban levő boltíves pince helyezkedik el. A pince földmunkálatai során pusztult el az északi torony déli zárófala, az átjáró járószintjei, és a középső osztó pillér is.

A még megmaradt szabad területen három kutatóárokkal határozhattuk meg az északi torony kiterjedését és fennmaradt falainak minőségét. Hasonlóan a déli toronyhoz, ahol már csak a nyugati és részben a déli fal maradt fenn, a nagyméretű kváderkövek alsó sorával, itt megtaláltuk az öntött habarcsos technikával készült alapfalat és rajta a nagyméretű, az egész fal szélességében elterülő

ing open area. Similarly to the southern gate tower, where only the lowermost row of large, dressed stones from the western and part of the southern wall were preserved, the foundation wall made with the poured plaster technique was discovered here with large dressed stones on its top. These stones occupied the wall's entire breadth. The wall itself also survived to the height of a single row of dressed stones in squares V-W-13-II and I. Both the foundation and upright walls of the fort adjacent to the northern gate tower could be identified. At this point, the foundation wall was 142 cm wide, while the dressed stone above it attained a width of 120 cm (Figure 41).

The width of the northern gatehouse's foundation wall was 95 cm, while the dressed stones from the rest of the wall reached widths of 75-80

41. kép

kváderkövek felmenő falát is egy sor magasságban a „V-W-13-II. és I.”-es szelvényében

Az északi toronyhoz kapcsolódva feltártuk az erődfal alap, és felmenő falát. Az alapfal ezen a ponton 142 cm, míg a felmenő falként jelentkező kváderkő 120 cm szélességű. (41.kép)

Az északi torony alapozási falának szélessége 95 cm, míg a felmenő falat alkotó kváderkő 75–80 cm széles. Ezek alapján pontosíthattuk a *porta principalis sinistra* méreteit:

A tornyok mérete:

északi torony: 5,6 x 5,3 m, (ahol a torony hossza az újkori pince bolygatása miatt szerkesztett méret)

déli torony: 5,4 x 5,3 m.

A kapunyílás mérete: 21,1 x 5,3 m.

A *porta principalis sinistrán*, a keleti kapun kivezető *via principalis* rétegeinek azonosítására a patkó alakú elfalazáson belül, a kapu átjáró teljes szélességében egy észak-déli irányú kutatóárkot nyitottunk a „W-14-I,III”-as szelvényekben. Azonban a feltárás során útrétegek helyett agyagos és épülettörmelékes betöltést találtunk. Ez a tény azt a feltételezést erősítette meg bennünk, hogy a keleti kapu előterében nyitott árok húzódott, amin keresztül a kapu átjárójából hidat emeltek. Az átjáró szintjétől -145–150 cm mélységben, ahol elértük a bolyga-

cm. On the basis of these data, the dimensions of the *porta principalis sinistra* can be more accurately identified as follows:

Measurements of gatetower:

northern gatehouse: 5.6 x 5.3 m (the length can only be estimated due to disturbances caused by the Modern Age cellar.

southern gatetower: 5.4 x 5.3 m

Measurements of the gate: 21.1 x 5.3 m

A north-south test trench was opened in squares W-14-I, III in the full width of the gate, in order to identify the stratigraphies of the *porta principalis sinistra*, the eastern gate, and the *via principalis* leading from it within the horseshoe-shaped defense wall of the fort's entrance. Instead of road layers, however, excavations brought to light a clayey fill with construction rubble. This find supported our hypothesis that there was an open moat in front of the eastern gate, spanned by a bridge that originated from the gate's passage way. At a depth of -145-150 cm below the level of the passage way, the yellow, undisturbed subsoil was encountered. At the bottom of the moat, round pits with diameters of approximately 50 cm indicated the position of the bridge's support posts in the yellowish subsoil (Figure 42).

Eight horse harness pendants made

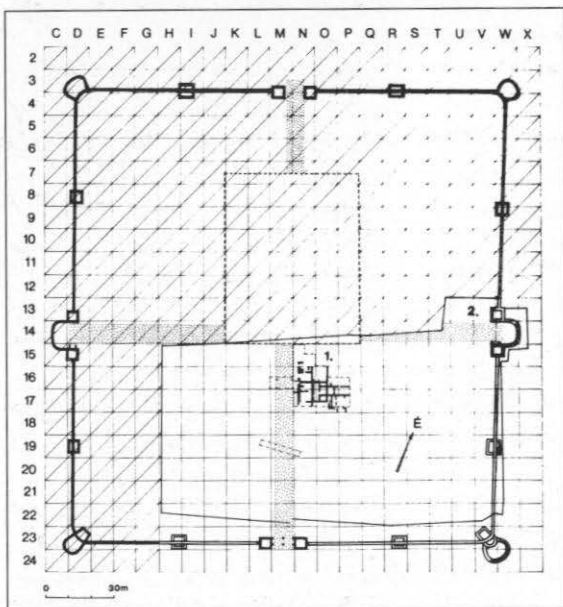

42. kép

from iron were found in the thin silt deposited on top of the yellow loess at the bottom of the moat. During the course of excavating these test trenches it became clear that the eastern side of the gatetowers bordering the moat had collapsed. On the basis of the associated ceramic finds it was concluded that the high quality construction material of the wall must have been quarried and carted away during the 16th century.

Following the routine of previous years, this excavation was again in the form of an International Students' Camp. With regard to the

great interest both in Hungary and abroad, the plan of the would-be educational center of the Archaeological Park was tested this year by starting an archaeological training course. This course was repeated in five, two week terms during the ten weeks of the excavation season. Comprehensive lectures on the history of Pannonia were delivered in English and German by outstanding

43. kép

tatlan sárga löszös altalajt, meg is találtuk az 50 cm átmérőjű hídszerkezet tartó oszlopainak a beásási gödreit az árok alján.(42 kép) Az árok alján a sárga löszre rakódott vékony rétegű beiszapolódásban 8 db vasból készült löszerszám függőt találtunk. A kutatóárkok feltárása során igazolódott az a feltevés, hogy a kapu tornyainak keleti, az árok felőli oldala kidőlt, leomlott és a kísérő kerámia leletek alapján a 16. század folyamán termelheték ki a jó minőségű építőanyagot.

Az előző év gyakorlatához híven az idén is Nemzetközi Diáktábor keretében zajlott az ásatás. A nagy külföldi és belföldi érdeklődés és igény miatt, előre hozva a Régészeti Park oktatási központjának tervét már az idén kísérletképpen beindítottuk a régészeti továbbképző kurzust.

Az ásatási évad befejezéseként, kapcsolódva a nagytétényi szüreti mulatságokhoz és lezárva az aquincumi Floralia, a tavasz és virág ünnepét egy hagyományt teremtő Campona Ókori Nap rendezvénysorozat keretében bemutattuk a nagyszámú közönségnek az ásatások eredményeit, valamint a kialakítandó Régészeti Park előzeteseként ősi kézműves mesterségek bemutatójára és kirakodó vásárára, római és középkori harci játékok megte-

scholars in our field. Theoretical training was usually complemented with hands-on field experience and the identification of find materials. During the 10 weeks long term in 1997, approximately 80 students took part in this training course, and almost 60 of them met the requirements set at the end of the course. They received a diploma that certifies their merits in this discipline.

Based on positive experience acquired in the previous year, throughout the entire time span of the excavation, guided tours were given in the excavation area to both large and small groups of interested outsiders.

At the end of the excavation season, in connection with grape harvest festivities in Nagytétény and ending the summer period that had started with the Floralia celebrations in Aquincum, we initiated the organization of a Campona Day of Antiquity. This series of events was designed to present our excavation results to the public at large. As a forerunner of the planned Archaeological Park, a presentation of ancient crafts and a related crafts fair were also held. Roman and Medieval martial arts displays took place as well. Finally, our guests were invited to taste antique-style food and wine.

kintésére, ókori étel- és borkóstolóra invitáltuk kedves vendégeinket.

A camponai régészeti kutatás Dr. Göncz Árpád a Magyar Köztársaság elnökének védnöksége mellett a Nagytétény-Budafok, Budapest XXII. kerületi önkormányzata a Művelődési és Közoktatási Minisztérium és a Közmunkatanács Hivatala, a Csehországi és Szlovákiai Magyar kultúráért Alapítvány, a Budapesti Történeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum a Sekrestyés Étterem, támogatásával valósulhatott meg akik jelentős anyagi és erkölcsi támogatással járultak hozzá ahhoz, hogy valóra váljon közös tervünk a Campona-Régészeti Parkkal kapcsolatosan.

Az ásatáson részt vettek. Korbuly Ildikó asszisztens, Beszédes József, Koós István, Mráv Zsolt régészek, Vasáros Zsolt, Kérey Csilla, Kosztolánszki Ágnes építészek, Hajdu Ádám, Nagy Levente, Pásztókai Szeőke Judit régészhallgatók, Kalász Nándor, Fuchs György egyetemi hallgatók, Bogdándi Kornélia, Kardos László, Kocsis Annamária, Kovács Erika, Loki Dániel, ásatási technikusok Telcs Gábor videós.

Archaeological research at Campona was carried out under the patronage of Dr. Árpád Göncz, President of the Hungarian Republic. The work was supported by the Local Government of District XXII in Budapest, the Ministry of Culture and Public Education, the Office of Public Employment, the Foundation for Hungarian Culture in Bohemia and Slovakia, the Budapest History Museum, the Hungarian National Museum and the Sekrestyés Restaurant. They all provided substantial moral and financial resources to help realize our common goal: the opening of the Campona Archaeological Park.

Participants in the excavations were as follows: Ildikó Korbuly - assistant, József Beszédes, István Koós and Zsolt Mráv - archaeologists, Zsolt Vasáros, Csilla Kérey and Ágnes Kosztolánszki - architects, Ádám Hajdú, Levente Nagy and Judit Pásztókai Szőke - archaeology students, Nándor Kalász and György Fuchs - university students, Kornélia P. Bogdándi draftsperson, László Kardos, Annamária Kocsis, Erika Kovács and Dániel Lóki - field technicians and Gábor Telcs - a video documentation expert.

Kocsis László

László Kocsis

Az Aquincumi Múzeum kisebb szondázó jellegű feltárásai, kisebb leletmentései és régészeti megfigyelései az 1997. évben

Bp., I. ker. Fő utca 2.

A területen az INTERBAU Építőipari Kft megbízásából végeztünk építkezést megelőző szondázást, mely a kutatás első szakasza volt. Az újkori pincék alatt római rétegeket nem találtunk. A középkori kutatásokat Magyar Károly, az őskorikat Horváth Attila régész végezte.

H. Kérdő Katalin

Bp., III. ker. Kórház utca, piac

1996. július–augusztusában a Fővárosi Önkormányzat Csarnok és Piac Igazgatóság (CSAPI) megkezdte a Kórház utcai piac bővítését (II. ütem) keleti irányban. Az aquincumi légióstábor területén lévő új épületek alapozási mélysége nem érte el a régészeti rétegeket.

H. Kérdő Katalin

Bp., III. ker. Bécsi út – Farkastorki út–Nagybátonyi út–Perényi utca

A Budapest, III. Bécsi út, Újlak II. beépítés I. ütemeként a III. Bécsi út

Test excavations and small scale rescue operations of the Aquincum Museum in 1997

Bp., District I., 2 Fő Street

Test excavations, preceding development in this area were commissioned by the INTERBAU Construction Ltd. This work represented the first phase of research. No Roman Period strata were identified below the Modern Age cellars. Medieval investigations were carried out by Károly Magyar while prehistoric research was conducted by Attila Horváth, archaeologists at the Budapest History Museum.

Katalin H. Kérdő

Bp., District III, Kórház Street, marketplace

Between June and August 1996, the Market and Shopping Mall Directorate of the Budapest Municipal Government (CSAPI) began expanding the Kórház Street marketplace in an eastward direction. The foundation depths of new buildings, however, did not touch archaeological strata.

Katalin H. Kérdő

- Farkastorki út - Nagybátonyi út - Perényi utcák által határolt területen a Magnum Hungária Invest Építőipari és Szolgáltató Kft-től kapott megbízás értelmében az építkezést megelőző szondázó jellegű feltárást végeztünk.

A terület környékén a korábbi kutatások vegyes rítusú római kori temetőt tártak fel. (TOPÁL J: Roman Cemeteries of Aquincum, Pannonia - The Western Cemetery, Bécsi Road I., Aquincum Nostrum, Budapest 1993.)

A temető kiterjedésének megállapítására, illetve a középkori beépítettség megfigyelésére két kelet-nyugati irányú kutatóárkot bontottunk ki. A korábbi ismereteink alapján várható nagy mélységek miatt a kutatóárkokat padkásan képeztük ki, átlagosan Adria feletti 106,30-as (déli árok), ill. 108-as (északi árok) legmélyebb árokrésszel. Az újkorból származó feltöltés alatt római kori kerámiával datálható kevert, sötétbarna réteget figyeltünk meg, régészeti objektumokra vagy temetkezésre utaló nyomokat nem észleltünk. Az északi árok nyugati részében paleo-botanikai leleteket találtunk, melyeket az illetékes szakembereknek továbbítottunk.

R. Facsády Annamária

Bp., District III, Bécsi Street - Farkastorki Street - Nagybátonyi Street - Perényi Street, Test Excavations

Pre-construction test excavations in the area defined by Bécsi, Farkastorki, Nagybátonyi, Perényi Streets were carried out as the first phase of the District II-III. Újlak-Bécsi Street development project in Budapest. This survey was requested by the Magnum Hungária Invest Construction Company and Service Ltd.

Previous excavations in the wider environs has brought to light a Roman Period cemetery where a mixed variety of burial rites were used (J. TOPÁL: Roman cemeteries of Aquincum, Pannonia - The Western Cemetery, Bécsi Road I., Aquincum Nostrum, Budapest 1993).

Two east-west trenches were opened in order to determine the further extent of this cemetery as well as to appraise the intensity of medieval settlement. On the basis of what has been learned previously, it was expected that these levels would appear at great depths. Therefore the test trenches were dug in a step-like manner. The depth of trenches was measured at a mean altitude of 106 m above the Adriatic sea level. The greatest depths ranged between 30 m

Bp., III. ker. Szőlőkert utca 1-3.

Az 1995. évi szondázást követően a megosztott telek nyugati részén végeztek beruházást. Az építkezés földmunkáit figyelemmel kísértük. A régészeti előírásoknak megfelelően az építmények az újkori feltöltés 3 m vastag rétegében maradtak. Az új épületek elhelyezkedéséről a dokumentációt elhelyeztük az Adattárban.

Zsidi Paula

Bp., III. ker. Gázgyár

Az elmúlt évi szondázó feltárást követően megkezdődött építkezés során megfigyelést végeztünk a földmunkákhoz kapcsolódva. A régészeti előírásoknak megfelelően a mélyítés csak a 2 — esetenként 3-4 m mély — újkori rétegeket érintette. A megfigyelés során régészeti lelet vagy objektum nem került elő.

Zsidi Paula

Bp., III. ker. Római úti lakótelep

A lakótelep területén új telefonkábeleket vezettek. A sekély mélységű és igen keskeny kábelárkok általában újkori rétegben haladtak. A Monostori út környékén azonban a kábelárkok alján laza szerkezetű, igen

(southern trench) and 108 m (northern trench) respectively. A mixed, dark brown layer, dated by Roman Period ceramics, was found below the Modern Age fill. However, no traces of settlement features or burials were encountered. Palaeo-botanical finds recovered from the western section of the northern trench were forwarded to specialists.

Annamária R. Facsády

Bp., District III, 1-3 Szőlőkert Street

Following test trenching work in 1995, development work was continued in the western part of the divided landplot on Szőlőkert Street. The earthmoving work for the construction was observed by archaeologists from our museum. In accordance with the archaeological regulation, construction remained within the 3 meter thick Modern Age level. Documentation concerning the situation of the new building was placed in our archives.

Paula Zsidi

Bp., District III, Gas Factory

Following last year's test trenching work, museum staff were brought in to observe subsequent

kiterjedt összefüggő vízkőrétet tapasztaltunk. A réteg kora bizonytalan, eredetét azonban a római korban is használt források közelsége magyarázza. A közeljövőben, a Monostori út északi oldalán lévő Római Camping átépítése során módunk lesz a kutatásra.

Zsidi Paula

Bp., XXII. ker. Nagytétényi út keleti oldala (Növény utca – Vilmos utca között)

A 232002/15–17 és a 232002/20–23 hrsz-ú területeken épülő Campona bevásárlóközpont (CORE Kft.) földmunkáiról lakossági bejelentés alapján értesültünk. A munkaterület szomszédságában, észak-nyugatra a Vöröskereszt utcai avarkori lelőhelyet, valamint délkeletre a Növény utcai őskori temetőt és római telepet ismerjük. A nagyarányú ún. "talajjegyvetési" munkákat figyeltük, régészeti jelenség, lelet nem mutatkozott.

Altmann Júlia – Szirmai Krisztina

earthmoving connected to construction work in the Gázgyár area. In accordance with archaeological regulation, the digging work only impacted Modern Age levels down to depths of 3 - 4 m. No finds or features of archaeological value came to light at this time. (Documentation from the new Graphisoft construction has been filed in our archives. In the future it is expected that work will continue in the northern area connected to the present construction territory lying along Záhony Street.)

Paula Zsidi

Bp., District III, Római Road housing estate

New telephone cabling was introduced into the housing estate here. The shallow and very narrow cable trenches in general passed through the Modern Age level. However, a loosely structured, extremely widespread contiguous layer of conglomerate was found in the cable trench in the area of Monostori Street. The date of the layer is uncertain but its existence can be explained by the proximity of springs used during the Roman Period. Opportunity to further probe this question will open up in

conjunction with reconstruction work at the Római Camping grounds on the northern side of Monostori Street.

Paula Zsidi

Bp., District XXII, The Eastern Side of Nagytétényi Road (between Növény Street and Vilmos Street)

We were informed of the earth-moving work at the Campona shopping center being built on the area with cadastral numbers 23200/15-17 and 232002/20-23 by the inhabitants.

Northwest of the construction site we know of an Avar period site on Vöröskereszt Street as well as a prehistoric cemetery and Roman settlement to its southeast on Növény Street.

We observed the large-scale, so-called "soil consistency" work but no finds with archaeological significance came to light.

Júlia Altmann - Krisztina Szirmai

KÉPJEGYZÉK

1. Az 1. számú római kori sír bontás közben (Bp., I. ker. Szalag utca 19.)
2. Leletanyag az 1. számú római kori sírből (vasszőgek nélkül) (Bp., I. ker. Szalag utca 19.)
3. Ásatási összesítő rajz (Bp., I. ker. Corvin tér)
4. Az ásatási terület keleti metszefala (21. szelvény) (Bp., I. ker. Corvin tér)
5. Szórthamvas sír (SE 4299) (Bp., I. ker. Corvin tér)
6. Helybenégetéses sír (bustum) (SE 8498) (Bp., I. ker. Corvin tér)
7. I. századi sír (SE 2278) (Bp., I. ker. Corvin tér)
8. Szórthamvas sír, bronztükrő melléklettel (SE 1288) (Bp., I. ker. Corvin tér)
9. Gazdag mellékletű csontvázas sír (SE 9395) (Bp., I. ker. Corvin tér)
10. Kelta hulladékgyűjtő (SE 20.799) (Bp., I. ker. Corvin tér)
11. Kelta lakófelület (SE 8589) (Bp., I. ker. Corvin tér)
12. Többszörös rétegződésű kelta objektum (SE 2487) (Bp., I. ker. Corvin tér)
13. Kelta füstölőverem (SE 9599) (Bp., I. ker. Corvin tér)
14. Későkelta tál (in SE 9599) (Bp., I. ker. Corvin tér)
15. Összesítő alaprajz az ásatásról (Bp., III. ker. Bécsi út 44.)
16. Amfora, amely a római kútból került elő (Bp., III. ker. Bécsi út 44.)
17. Gyermekjáték (csörgő?) hamvasztásos római kori gyereksírből (Bp., III. ker. Bécsi út 44.)
18. Palánkkerítés nyoma és 2-3. századi tűzfal a telekhatár vonalán (Bp., III. ker. Fényes Adolf utca 4.)
19. Faoszlop nyoma a korai tornácfalban (Bp., III. ker. Fényes Adolf utca 4.)
20. Összkép az ásatásról (Bp., III. ker. Fényes Adolf utca 4.)
21. Az ásatási terület helyzete a canabae-ban, a 2. század első felében

FIGURE CAPTIONS

- Figure 1. Roman grave No. 1 during excavation (Bp., District I, 19 Szalag Street)
- Figure 2. Find material from Roman grave No. 1 (without iron nails) (Bp., District I, 19 Szalag Street)
- Figure 3. Summary plan of excavation (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 4. Eastern profile wall of excavation area (square 21) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 5. Scattered cremation grave (SU 4299) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 6. Cremation at the grave site (bustum) (SU 8498) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 7. 1st century grave (SU 2278) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 8. Scattered cremation grave with grave find of bronze mirror (SU 1288) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 9. Inhumation grave with rich grave goods (SU 9395) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 10. Celtic refuse pit (SU 20.799) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 11. Celtic dwelling surface (SU 8589) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 12. Multi-levelled Celtic feature (SU 2487) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 13. Celtic smoking pit (SU 9599) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 14. Late Celtic dish (in SU 9599) (Bp., District I, Corvin Square)
- Figure 15. Groundplan of the excavation at 44 Bécsi Road (Bp., District III, 44 Bécsi Road)
- Figure 16. Small amphora found in a Roman well (Bp., District III, 44 Bécsi Road)
- Figure 17. Children's toy (rattle?) from a Roman period child's grave (Bp., District III, 44 Bécsi Road)
- Figure 18. Traces of plank fencing from a 2nd-3rd c. fire wall running along the edge of the settlement (Bp., District III, 4 Fényes Adolf Street)

- I. a Kiscelli utcai fazekaskemencék
 II. a Bécsi úti fazekas- és tégláégető műhely
 III. a Selmeci utcai műhely
 IV. Kiscelli utca 73., az ásatási terület (Bp., III. ker. Kiscelli utca 73.)
22. Bronzmedál a 2. századi műhelyből (Bp., III. ker. Kiscelli utca 73.)
  23. A 2.-3. századi insularendszer vázlatja, a 3. századi változásokkal (Bp., III. ker. Vályog utca 8.)
  24. A 30. sz. sír részlete (Bp., III. ker. Vályog utca 8.)
  25. A feltárás helyszínrajza (Bp., III. ker. Filatorigát)
  26. A kutatóárkok alaprajza (Bp., III. ker. Filatorigát)
  27. A védműrendszer metszete a 97/II. árok alapján (Bp., III. ker. Filatorigát)
  28. A 97/II. árok déli része, a védműrendszer nyomával (Bp., III. ker. Filatorigát)
  29. A 97/IV. árokban előkerült sövényfal (Bp., III. ker. Filatorigát)
  30. Az Aquincumi polgár város alaprajza a feltárás helyének megjelölésével (Bp., III. ker. Szentendrei út 101.)
  31. A feltárás helyszínrajza (Bp., III. ker. Szentendrei út 101.)
  32. Összkép az 1. árokról, a keleti irányban tapasztalható szintessel. (Bp., III. ker. Szentendrei út 101.)
  33. Üvegleletek a 18. sírből (Bp., III. ker. Szentendrei út 101.)
  34. Gagát nyaklánc a 18. sírből (Bp., III. ker. Szentendrei út 101.)
  35. A 16. sz. téglásír feltárás után (Bp., III. ker. Szentendrei út 101.)
  36. A IV. periódushoz tartozó habarcsos köntőanyagú téglásír (3.sír) (Bp., III. ker. Szentendrei út 101.)
  37. A Száraz-Rudnyánszki kastély kertjéhez tartozó gyümölcsös zárófala római kváderek felhasználásával (Bp., XXII. ker. Nagytétény-Campona)
  38. Taberna és a ráépült későrómai kori épület északnyugati sarka

Figure 19. Trace of wooden post in the early porticus wall (Bp., District III, 4 Fényes Adolf Street)

Figure 20. Summary picture from the excavation (Bp., District III, 4 Fényes Adolf Street)

Figure 21. Location of excavation within the canabae in the first half of the 2nd c.

Key:

I. the Kiscelli Street pottery kilns

II. the pottery and brick firing workshop on Bécsi Road

III. the Selmeci Street workshop

IV. 73 Kiscelli Street, excavation surface (Bp., District III, 4 Fényes Adolf Street)

Figure 22. Bronze medal from the 2nd c. workshop (Bp., District III, 4 Fényes Adolf Street)

Figure 23. Outline of the 2nd-3rd c. insula system with the 3rd c. variant

(Bp., District III, 8 Vályog Street)

Figure 24. Detail of grave 30 (Bp., District III, 8 Vályog Street)

Figure 25. Site plan of excavation (Bp. District III, Filatorigát)

Figure 26. Groundplan of test trenches (Bp. District III, Filatorigát)

Figure 27. Profile of the defense system based on trench 97/II (Bp. District III, Filatorigát)

Figure 28. The southern end of trench 97/II with traces of the defense system

(Bp. District III, Filatorigát)

Figure 29. The hedge wall found in trench 97/IV (Bp. District III, Filatorigát)

Figure 30. Groundplan of Aquincum Civil Town marked with locations of excavations (Bp., District III, Szentendrei Street 101.)

Figure 31. Site plan of excavation (Bp., District III, Szentendrei Street 101.)

Figure 32. Summary picture of trench 1 with the levels from an eastern direction. (Bp., District III, Szentendrei Street 101.)

Figure 33. Gravegoods from grave 18 (Bp., District III, Szentendrei Street 101.)

Figure 34. Ceramic finds from a Period III refuse pit

- (Bp., XXII. ker. Nagytétény-Campona)
39. Emberi és kutya lábnyomok a taberna "Fachwerk" szerkezetű épületén (Bp., XXII. ker. Nagytétény-Campona)
40. Csontfésű a 4-5. századból (Bp., XXII. ker. Nagytétény-Campona)
41. Az északi toronyhoz kapcsolódó erődfal alap- és felmenőfalának kváderei (Bp., XXII. ker. Nagytétény-Campona)
42. A bejárati hídszerkezet tartóoszlopainak beásási gödrei (Bp., XXII. ker. Nagytétény-Campona)
43. Ásatási összesítő rajz (Bp., XXII. ker. Nagytétény-Campona)
- (Bp., District III, Szentendrei Street 101.)
- Figure 35. Brick grave No. 16 after excavation (Bp., District III, Szentendrei Street 101.)
- Figure 36. The group of brick graves with mortar from Period IV. (Bp., District III, Szentendrei Street 101.)
- Figure 37. Roman dressed stones in the end wall of the orchard in the Száraz-Rudnyánszki castle garden (Bp., District XXII)
- Figure 38. The taberna and the northwest corner of the late Roman building constructed above it (Bp., District XXII)
- Figure 39. Human and dog footprints in the half-timbered ("Fachwerk") taberna building (Bp., District XXII)
- Figure 40. Bone comb from the 4th - 5th c. (Bp., District XXII)
- Figure 41. Dressed stones from the foundation and wall of the defense wall connected to the northern tower (Bp., District XXII)
- Figure 42. The foundation pit for the support pillar of the entrance bridge (Bp., District XXII)
- Figure 43. Summary plan of excavation (Bp., District XXII)

Az 1997. évi feltárások megbízói és támogatói   *Employers and patrons of the 1997 excavations*

Szalag 19 Kft.
(Bp. I. Szalag utca 19.)

I. ker. Önkormányzat Polgármesteri Hivatal
H-1013 Budapest, Krisztina krt. 61/A.
(Bp. I. Corvin tér)

SBI HUNGARY Kft
H-1016 Budapest, Lisznyai u. 15.
(Bp. III. Bécsi út 44.)

Mathilde 7000 Kereskedelmi és Számítástechnikai Kft.
H-1037 Budapest, Szépvölgyi út 35.
(Bp. III. Fényes Adolf utca 4.)

Magyarországi Metodista Egyház
H-1068 Budapest, Felsőerdősor utca 5.
(Bp. III. Kiscelli utca 73.)

Fészek Hungária Kereskedelmi Kft
H-1036 Budapest, Lajos utca 53-56., lev.cím: H-1096 Bp., Soroksári út 96.
(Bp. III. Filatorigát)

RESTARO Kft
H-1033 Budapest, Szentendrei út 101-103.
(Bp. III. Szentendrei út 101.)

Interbau Építőipari Kft.
H-1023 Budapest, Bécsi út 4.
(Bp. I. Fő utca 2.)

Magnum Hungaria Invest Építőipari és Szolgáltató Kft.
H-1026 Budapest, Sodrás utca 12.
(Bp. III. Bécsi út-Farkastorki út-Nagybátonyi út-Perényi utca)

Az Aquincumi Múzeum munkatársainak 1997-ben megjelent publikációi

Publications by the employees of the Aquincum Museum in 1997

BERTIN, Patrice

Előzetes jelentés a budaiújlaki temető leletmentő ásatásáról = Preliminary report on the excavations at the Buda-újlak cemetery in: *Aquincumi Füzetek*. – ISSN 4 1219 9419, ISSN 4 1219 9427. – 3. sz. (1996), p. 18–26.

FACSÁDY, Annamária

Ipari emlékek az aquincumi katonaváros délnyugati részén = Industrial monuments in the southwestern section of the Military town in: *Aquincumi Füzetek*. – ISSN 4 1219 9419, ISSN 4 1219 9427. – 3. sz. (1996), p. 14–17.

FACSÁDY, Annamária

Représentations de parures sur les stèles funéraires du Musée (Aquincum. = Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens, Celje 1995. (Situla: Razprave Narodnega Muzeja Slovenije ; 36. – 1997.) 103 – 106. p.

KÉRDŐ, Katalin

Előzetes jelentés a helytartói palota szondázó jellegű kutatásáról = Preliminary report on test excavations at the Governor's Palace in: *Aquincumi Füzetek*. – ISSN 4 1219 9419, ISSN 4 1219 9427. – 3. sz. (1996), p. 27–39.

KÉRDŐ, Katalin

Kutatások az aquincumi 2.–3. századi legiotábor retenturájának északi részén, 1983–84-ben. = *BudRég*. 31. 1997. 269–272. p.

KÉRDŐ, Katalin

Zur Frage der Lokalisierung des Auxiliarkastels von Víziváros (Wasserstadt). = *Roman Frontier Studies* 1995. Oxbow Monograph 91. Exeter 1997. 399 – 404. p.

MADARASSY, Orsolya

Régészeti kutatások a katonaváros nyugati szélén = Archaeological research in the Military Town in: *Aquincumi Füzetek*. – ISSN 4 1219 9419, ISSN 4 1219 9427. – 3. sz. (1997), p. 48–53.

NÉMETH, Margit

Ein neue Grabstele aus Budapest. Zur Typologie der Grabstelen aus Aquincum. = Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens, Celje 1995. (Situla: Razprave Narodnega Muzeja Slovenije ; 36. – 1997.) 171–174. p.

SZIRMAI, Krisztina

Kutatás az albertfalvi vicusban = Research in territory of Albertfalva vicus in: *Aquincumi Füzetek*. – ISSN 4 1219 9419, ISSN 4 1219 9427. – 3. sz. (1997), p. 66–72.

SZIRMAI, Krisztina

Niello decorated horse harness ornament from Albertfalva. = *Balácai Közlemények* 4. (1996.) 171–176. p.

SZIRMAI, Krisztina

Excavation in the military vicus of Budapest/Albertfalva 1994. = *Roman Frontier Studies* 1995. *Oxbow Monograph* 91. Exeter 1997. 527–529. p.

SZIRMAI, Krisztina

Kaszárnyák az aquincumi 2–3. századi legiotábor retenturájában /1987–1988. I. = *BudRég.* 31. 1997. 273–280. p.

SZIRMAI, Krisztina

Heads of Jupiter in the praetentura of the legionary fortress at Aquincum. = *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaftens, Celje 1995.* (Situla: *Razprave Narodnega Muzeja Slovenije* ; 36. – 1997.) 223–228. p.

TOPÁL, Judit

Ethnic Components in the Cemeteries along the Limes of Pannonia Inferior. = *Roman Frontier Studies* 1995. *Oxbow Monograph* 91. Exeter 1997. 537–545. p.

TOPÁL, Judit

Field Musicians in the Pannonian Army. = *Internationales Symposium "Orgel der klassischen Antike: die Aquincum–Orgel A.D. 228."* Kleiblittersdorf, 1997. 57–63. p.

ZSIDI, Paula

Szondázó jellegű kutatás az aquincumi polgárvárostól délkeletre = *Test excavations southeast of the Aquincum Civil town in: Aquincumi Füzetek.* – ISSN 4 1219 9419, ISSN 4 1219 9427. – 3. sz. (1996), p. 54–57.

ZSIDI, Paula

Az aquincumi municipium területén végzett kutatások = *Research in the territory of the Aquincum municipium in: Aquincumi Füzetek.* – ISSN 4 1219 9419, ISSN 4 1219 9427. – 3. sz. (1996), p. 58–65.

ZSIDI, Paula

Ein in Aquincum neugefundenes Grabmal. = *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaftens, Celje 1995.* (Situla: *Razprave Narodnega Muzeja Slovenije* ; 36. – 1997.) 247–255. p.

ZSIDI, Paula

A városkép változása az aquincumi polgárvárosban a 2.–3. század fordulóján. = *BudRég.* 31. (1997.) 281–289. p.

ZSIDI, Paula

An Unusual Archaeological Excavation at the Schola Collegii Centonariorum. = *Report on the Colloquium of the Institute for Musicology of the Hungarian Academy of Sciences September 1st–4th, 1994 in Budapest.* Kleiblittersdorf, 1997. 45–57. p.

